

Hjälprenda

vid våld i nära relationer

Handlingsprogram i Dalsland

Samarbete mellan socialvård, primärvård, rättsinstanser
och frivilligorganisationer i Dalsland
för ett enhetligt bemötande och stöd
vid våld i nära relationer

Ny reviderad utgåva, Åmåls kommun 2008

Innehåll

Innehåll	2
Förord	4

Våld och sexuella övergrepp mot barn	6
Definition och grundprinciper	6
Samråd och ansvarsfördelning	7
Samrådsgrupp	7
Samrådets åtgärder och bedömningar	8
Handledning	9
Uppföljning	9
Ansvarsfördelning	9
Socialtjänsten	11
Socialnämndens ansvar	11
Akuta insatser för att skydda barnet	12
Anmälan till socialtjänsten	13
Anmälan bör ge svar på följande:	13
Socialtjänstens utredning	14
Utredningen ska innehålla:	15
Läkarundersökning	15
Polisanmälan	16
När och hur polisanmälan sker:	17
Sjukvården	19
Om misstanke uppstår vid sjukvårdsenheten	19
Anmälningsplikt	19
På begäran av myndighet	20
Läkarundersökningen	21
Informera barn och vuxna	22
Dokumentation	22
Utlåtande	22
BUP, barn- och ungdomspsykiatri	23
Stöd och krisbearbetning	23
Utredningsuppdrag	23
Rättsväsendet	25
Polisen	25
Underrätta andra myndigheter	25
Förundersökningen	26
Husrannsakan och teknisk undersökning	26
Medicinsk bevisning	26
Om den misstänkte frigges	28
Att lämna ut uppgifter	28
Åklagaren	28
Tingsrätten	29

Hedersrelaterat våld	32
Definition och grundprinciper	32
Hedersrelaterat våld	33
2 000 kända fall	34
Resurser i Västra Götalands län	35
Skolan	36
Förebyggande arbete	36
Skolan som frizon	36
Ansvarsfördelning på skolan	37
Att upptäcka drabbade elever	37
Rådgivning	37
Barn som inte utsatts för brott	38
Checklista med viktiga observationer	38
Barn som utsatts för brott	39
Myndiga elever med hedersproblematik	39
Analys av risker och möjligheter	40
Myndig elev som utsatts för brott	40
Socialtjänsten	41
Förhandsbedömning	42
Probleminventering	42
Probleminventering – manual	43
Riskbedömning	44
Analys av flickans sociala nätverk	45
Ge alternativ till lösningar	45
Viktiga varningssignaler	46
Analys av skyddsbehovet	46
Utredning	47
Brott mot omyndig	47
Att underrätta vårdnadshavare	48
Offentligt biträde	49
Läkarundersökning	49
Polisanmälan	49
Personskydd hos polisen	50
När personen är myndig	50

Våld i nära relation mot kvinnor

Definition	52
Socialtjänsten	53
Samtalet med kvinnan	53
Tolkhjälp	54
Polisanmälan	54
Kvinnans behov av skydd	55
Uppföljningssamtal	55
Läkarundersökning och vård	55
Krissamtal	56
Om kvinnan vill flytta hemifrån	56
Om kvinnan ändå stannar i hemmet	57
Ta hand om barnen!	58
Mannen som misshandlar	59
Om kvinnan vill ha skilsmässa	59
Internt arbete inom socialkontoret	60
Sjukvården	61
Så här kan kvinnan tas emot	61
Vad läkaren bör tänka på:	62
Läkarundersökningen	63
Undersökningens omfattning	63
Vid misstänkta sexuella övergrepp	64
Behandling	65
Kurator	65
Rättsintyg	65
Rättsintyget ska innehålla:	66
Rättsväsendet	67
Polisen	67
Polisanmälan	67
Förundersökning	68
Checklista	68
Första förhöret	69
Informera kvinnan om:	69
Vem ska underrättas?	70
Vid avvikande	71
Ersättning	71
Åklagaren	71
Tingsrätten	72
Målsägandebiträde	73
Skadestånd	73
Skyddsåtgärder	74
Besöksförbud	74
Trygghetspaket	74
Spärrmarkering, skyddad adress	74
Kvarskrivning	75
Fingerade personuppgifter	75
Stödresurser	76
Kvinnojour	76
Mansjour	77
Brottsofferjour	77
Vuxenpsykiatri	78
Familjerådgivning	78

Lagstiftning	80
Våld och övergrepp mot barn	80
Barns rätt i FNs konvention	80
Brottsbalken	80
Socialtjänstlagen (SoL)	81
LVU	82
Offentligt biträde	84
Våld mot kvinnor	85
FNs deklaration	85
Kvinnofridspropositionen	85
Kommunens ansvar	86
Socialnämndens utredningsskyldighet	86
Möjlighet att leva ett självständigt liv	86
Särskilt beakta kvinnor som utsätts för våld i nära relation	86
Anmälningsskyldighet och sekretess	87
Anmälan om missförhållanden	87
Yrkesverksamma	87
Vittnesplikt	88
Socialtjänsten	88
Sjukvårdspersonal	88
Polisen	88
Om barn far illa	89

Kontaktpersoner	90
Läs mer:	91

Förord till första upplagan

Regeringen förklarar i sin proposition Kvinnofrid 1997/1998:55 myndigheternas ansvar när det gäller våld mot kvinnor. Man betonar att myndigheterna ska konkretisera sitt arbete och intensifiera samverkan. När myndigheterna i Dalsland började sin samverkan, beslutade man att fokusera hela problematiken om våld i nära relationer, dvs även misshandel och sexuella övergrepp mot barn.

Arbetsgruppen vid familjevåld i Dalsland inledde sitt samarbete vid ett samverkansseminarium i december 2000. Gruppen består av representanter för kommunernas socialförvaltningar, polis, primärvård, BUP, psykmottagningar samt Kvinnojouren på Dal och Kvinnojouren Frida.

I ärenden som rör våld i nära relationer är ofta flera verksamheter inblandade, och behovet av ett organiserat samarbete är stort.

Detta handlingsprogram är ett av resultaten av samverkan. Programmet är tänkt att användas som handledning för myndigheter och organisationer för att åstadkomma ett enhetligt bemötande och stöd till offer för våld i nära relationer. Ansvarsfördelningen måste vara klar och tydlig. Ingen drabbad ska behöva ramla mellan stolarna, och inte få den hjälp och det stöd den behöver.

Tanken med handlingsprogrammet är att det ska kunna användas som uppslagbok och checklista av personal och frivilliga vid de myndigheter och organisationer som kan komma i kontakt med våldsoffren.

Ett mål är att samordna myndigheternas och sjukvårdens åtgärder för att inte hindra eller försvåra varandras utredningar och insatser. Hanteringen ska vara så skonsam som möjligt för alla familjemedlemmar, vad som rör de insatser dessa behöver och har rätt till.

Rutinerna kommer fortlöpande att ändras och kompletteras beroende på utveckling och forskning som sker inom området. Initiativ kommer att tas till fortbildning för berörda personalgrupper.

Arbetsgruppen har bestått av representanter för socialtjänsterna i Dalsland, primärvården, BUP, vuxenpsykiatri, polisen och kvinnojouren. Redaktör: Elisabeth Enger.

Förord till andra upplagan

Första upplagan trycktes och gavs ut 2003 under namnet Hjälpreda vid familjevåld.

Sedan dess har hedersrelaterat våld blivit alltmer synligt i samhället, vilket behöver komma i fokus hos myndigheterna.

Regeringen lade den 15 november 2007 fram propositionen Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer, 2007/08:39, som innehåller ändringar rörande kvinnofridslagstiftningen. Framför allt har 5 kap 11§ gått från ”bör” till ”skall”, se sid 86.

Denna nya utgåva 2008 har omarbetats av Elisabeth Enger i samarbete med Åmåls vård- och omsorgsförvaltning. Den har kompletterats med ett nytt kapitel om hedersrelaterat våld. Kapitlen om Kvinnojourer och Brottsofferjouren har uppdaterats. Hjälpredan är utformad för att skrivas ut på papper. Sätt in den, eller den del du behöver, i en pärm med flikar för de olika kapitlen. Denna andra upplaga finns även som PDF-fil hos Åmåls kommun. Bokmärken gör det lätt att på datorskärmen hitta det kapitel du söker.

Våld och sexuella övergrepp mot barn

Våld och sexuella övergrepp mot barn

Definition och grundprinciper

Barn som far illa är ett samlingsbegrepp för barn som utsätts för övergrepp och skadlig behandling, och som vistas i miljöer som utgör ett hot mot deras hälsa och utveckling.

Våld mot barn är ett snävare begrepp än ”barn som far illa”. Våld mot barn betyder fysiskt våld och kroppsliga skador, men används för att beteckna både fysiska och psykiska övergrepp. Våld mot barn är alltid en dubbel kränkning.

I brottsbalken. Misshandel är att tillfoga ett barn kroppsskada, sjukdom eller smärta, eller försätta ett barn i vanmakt eller dylikt. Misshandel har i brottsbalken betydelsen fysisk misshandel. **I socialtjänstlagen** är begreppet vidare, och innefattar även begreppet psykisk misshandel.

Sexuella övergrepp mot barn är ett samlingsbegrepp för olika former av sexuellt utnyttjande av barn och ungdomar.

Däri innefattas att utnyttja beroende- och utvecklingsmässigt omogna barn och tonåringar upp till 18 år i sexuella aktiviteter.

I brottsbalken. Sexuella övergrepp mot barn innefattar alla former av sexuella handlingar som utövas på barn av en vuxen person. Sexuella övergrepp mot barn är brottsliga handlingar som faller under allmänt åtal.

Myndigheterna ska...

...skydda barnet från ytterligare övergrepp, påtryckningar och repressalier

...skona barnet från att känna myndigheternas agerande som en bestraffning

...värna om rättssäkerheten genom att utreda kompetent och snabbt så att den misstänkte kan fällas i domstol eller frias från åtal

...tillgodose barnets rätt till rättskydd

...samordna sina åtgärder i inledningskedet så att de inte hindrar eller försvårar varandras utredningar

...medverka till att respektive myndighets utredning blir så snabb och skonsam som möjligt för alla i familjen

...bereda barnet och dess familj vård och behandling för fysiska och psykiska skador och följdverkningar

Samråd och ansvarsfördelning

Våld och sexuella övergrepp mot barn sker i de flesta fall inom familjen.

Barns rättssäkerhet behöver stärkas. Tidiga insatser, snabbare och bättre utredningar och insatser, medverkar till att undvika onödiga psykiska påfrestningar för såväl barnen som deras familjer och man kan snabbare komma igång med behandling. Utredning måste därför omgående inledas.

Våld och övergrepp mot barn är ärenden som ingen myndighet klarar ensam. Dessa fordrar samarbete mellan berörda myndigheter, vårdenheter och övriga organisationer. Utredningar och insatser behöver samordnas och tydliggöras – kunskaper och resurser frigörs.

En samrådsgrupp kring familjevåld inrättades under 2003.

Samrådsgrupp

Det gagnar barnet att i inledningsskedet och fortlöpande samordna utredningar och insatser från olika myndigheter. Ett mål för berörda instanser kan vara att inrätta en samrådsgrupp för att ta tillvara erfarenheter från dessa ärenden.

Syftet med en samrådsgrupp är att vara en resurs för alla inblandade myndigheter och att medverka till bättre och mer sammanvägda utredningar beträffande våld mot barn och sexuella övergrepp mot barn.

Det är angeläget att antalet personer som barnet kommer i kontakt med under utredningens gång blir så få som möjligt. Det kan finnas andra personer än utredarna som är viktiga för barnet. En sådan person kan ha en stödjande funktion för barnet under hela utredningstiden.

Det kan vara mycket svårt att förutse alla händelser och problem som kan uppstå i samband med en utredning om våld mot barn eller sexuella övergrepp mot barn. Det är därför viktigt att skapa ett förtroendefullt samarbete mellan olika handläggare och myndigheter. Grunden för detta kan vara en samrådsgrupp.

Så få kontakter
som möjligt
En stödjande vuxen

Uppläggning av samråd

När ett fall av misstänkt våld eller sexuellt övergrepp mot barn blir känt av socialnämnden, sammankallar socialtjänsten ett samråd där representanter för socialtjänst, polis, åklagare, läkare, barnpsykolog vid BUP, och i förekommande fall gynekolog eller även andra myndigheter kan delta.

Det inledande samrådet bör ske så snart som möjligt, och helst inom två dygn.

Vid detta inledande samtal ska barnets situation och innehållet i anmälan bedömas, samt planeras vem som gör vad och i vilken ordning.

Samrådet ska dokumenteras av socialtjänsten.

Det första samrådet bör helst utmynna i tydliga frågeställningar. Även skriftliga utredningsuppdrag kan aktualiseras.

Samråd
så snart som möjligt

Vem gör vad?

Dokumentera samråd

Samrådets åtgärder och bedömningar

- polisanmälan
- förhör med barnet
- förhör med misstänkt gärningsman
- förhör med familjemedlemmar
- eventuella tvångsåtgärder mot den misstänkte
- hur och när föräldrarna ska informeras om anmälan,
- samråd och planerade åtgärder
- behov av akut placering av barnet enligt SoL eller LVU
- var barnet ska vistas under utredningstiden
- begränsning av umgängesrätten enligt 14 § LVU
- bedöma behov av läkarundersökning och hur bråttom en eventuell sådan är
- bedömning av barnets psykiska status
- bedömning av föräldrarnas omsorgsförmåga
- behov av krisstöd och akuta behandlingsinsatser till barn, familj eller syskon
- behov av insatser från BUP resp vuxenpsykiatri

Fortlöpande samråd

Nya samråd är viktigt i olika stadier av utredningsarbetet. Vidtagna åtgärder måste stämmas av gemensamt och eventuella nya handlingsvägar samordnas. Ny information kan motivera nya ställningstaganden och beslut. Uppkommer svårlösta problem under utredningstidens gång kan nya sammanträffanden mellan olika utredare ske.

Vilka berörda myndigheter och sjukvårdsenheter som ska delta i fortlöpande samråd bestäms från fall till fall av samrådsgruppen.

Informationsutbyte sker även vid sidan av samrådet. Informella kontakter är nödvändiga under ärendets gång. Socialnämnden kan vara beroende av underhandsinformation vid planering av insatser för barnet, framför allt om det blir fråga om LVU-vård.

Gemensam avstämning
under tiden

Informella kontakter

Utredarnas egna känslomässiga behov måste omhändertas, vilket kan ske i handledning, personalgrupp eller på annat sätt. Denna fråga bör ha prioritet inom varje verksamhet.

Uppföljning

Sedan utredningarna slutförts och beslut fattats är det angeläget att inblandade befattningshavare ger varandra feedback. Så kan man tillvarata positiva och negativa erfarenheter av handläggningen och samarbetet. Det är också önskvärt att alla inblandade får kännedom om hur ärendet slutfördes, om inte sekretesslagen lägger hinder i vägen.

När utredningen avslutas, eller i slutskedet av utredningen, bör alltså samrådet sammankallas för att:

Ta tillvara på positiva och negativa erfarenheter

- utvärdera resultatet av utredningen
- stämma av behovet av fortsatta insatser för barnet och familjen
- systematisera erfarenheterna
- vidareutveckla handlägningsrutinerna

Varje myndighet eller vårdgivare gör självständiga utredningar och ansvarar för egna beslut, men måste ändå anpassa arbetet efter varandra. De informerar alltid samrådet om sina bedömningar. I annat fall är det risk att arbetet försvåras eller omöjliggörs. Samtliga har ett gemensamt ansvar för barn som far illa.

Varje myndighet ansvarar för egna beslut

Ansvarsfördelning

Socialnämnden

Socialnämnden har huvudansvaret för samordningen av insatserna och för att kalla till samråd.

Det ankommer på socialnämnden att väga ihop all information och göra en helhetsbedömning av barnets behov och föräldrarnas omsorgsförmåga. Socialnämndens utredning ska fokuseras på barnets behov av stöd och skydd. Socialnämnden ska utreda:

Socialnämnden samordnar och sammankallar

- barnets behov av skydd
- barnets och familjens behov av stöd och hjälp
- bedöma föräldrarnas omsorgsförmåga

Om polisanmälan har gjorts ska socialnämnden låta polisen inleda sin förundersökning innan den sociala utredningen påbörjas. En förutsättning för att socialnämnden ska avvakta med sina åtgärder är dock att polisens förundersökning inleds omgående och inte drar ut på tiden. Annars måste nämnden ändå påbörja sin utredning.

Först – om möjligt – polisutredning

Sjukvården

Sjukvården utreder barnets psykiska och somatiska status samt bedömer förekomsten av skador och tillgodoser behovet av behandling. Detta görs av barnmottagning, eventuellt gynekolog och/eller barn- och ungdomspsykiatrisk mottagning (BUP). Mer omfattande bearbetning kan behöva invänta anslutande utredningar och eventuell rättegång. Vuxenpsykiatri bedömer de vuxnas behov av stöd och behandling.

Sjukvården ska även utfärda rättsintyg eller genomföra medicinsk utredning som kan ligga till grund för rättsmedicinskt yttrande, på uppdrag av åklagare eller polis. Även socialtjänsten kan begära medicinsk och/eller barnpsykiatrisk utredning. Rättsintyg och annan dokumentation kan komma att användas som bevis vid en kommande rättegång.

Frågan om barnmedicinsk, barnpsykiatrisk och/eller rättsmedicinsk undersökning behöver aktualiseras i ett tidigt skede. I det inledande samrådet bedöms hur brådskande en läkarundersökning är, beroende på om det finns chans att fånga upp bevis (t ex spermier eller intorkad sädesvätska för DNA-analys). Om det kanske inte alls är aktuellt med en rättsmedicinsk bedömning, kan läkarundersökningen planeras in ur ett terapeutiskt perspektiv i samråd med BUP.

BUP:s medverkan kan vara konsultativ, samt kan behövas för bedömning av barnets psykiska status och framtida behov. Stöd eller krisbearbetning kan behövas och eventuellt samordnas med socialtjänstens insatser. Längre behandling kan ges.

Rättsväsendet

Polis och åklagare ska genom förundersökning utreda brottet, samla in bevis och söka finna förövaren. Tingsrätten utdömer straff om den finner den misstänkte skyldig.

Det är ofta nödvändigt att polisen har den första kontakten med barnet (det första förhöret). Detsamma kan också gälla förhör med barnets föräldrar. Ett hembesök av socialförvaltningen innan en husrannsakan hunnit verkställas eller misstanke om brott delges, kan leda till att den misstänkte anar oråd och undanröjer viktig bevisning.

Polisen är alltid den instans som underrättar den misstänkte om brott.

Bedömning av status
och skador
Behandling av skador

Rättsintyg
Medicinsk utredning
– grund för rätts-
medicinskt yttrande
Bevis vid rättegång

Tidigt beslut om
rättsmedicinsk
undersökning

Medverkan av BUP
Krisbearbetning

Polisen gör första
förhöret

Polisen underrättar den
misstänkte

Socialtjänsten har ansvaret för att barnet får hjälp och skydd, den ska inte utreda huruvida något brott har begåtts. Socialtjänsten ansvarar för samordning mellan myndigheterna och ser till att samverkan kommer till stånd. Samverkande myndigheters utredningar utgör ett komplement till socialutredningen.

Så snart socialnämnden fått kännedom om misstänkt våld eller sexuella övergrepp mot barn, måste socialtjänsten:

Socialnämndens ansvar

- omgående inleda en utredning
- planera samråd
- överväga skydd för barnet enligt LVU
- konsultera barn- och ungdomspsykiatri, BUP
- överväga polisanmälan
- se till att läkarundersökning genomförs

Oavsett hur socialnämnden fått kännedom om att ett barn far illa, ska utredningen alltid inledas skyndsamt genom att ordna samråd. Så kallade förhandsprövningar bör inte förekomma i dessa ärenden.

Om det kan befaras att barnet lever under sådana förhållanden och i sådana risksituationer som anges i 11 kap 2 § SoL och vård enligt LVU kan bli aktuell, får utredning inledas mot den enskildes vilja. Utgångspunkten är generellt att utredning alltid kan inledas utan samtycke, eftersom en bedömning av vårdbehovet inte kan göras förrän anmälan utretts.

Utredningen
inleds skyndsamt

Får utreda mot
den enskildes vilja

Akuta insatser för att skydda barnet

Inledningsvis måste socialnämnden bedöma behovet av akuta insatser för att skydda barnet från fortsatta skador. Barnet kan också behöva skyddas från hot och påtryckningar. Ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU kan vara nödvändigt för att förändra barnets situation och för att genomföra utredningen.

Beslut om omedelbart omhändertagande

Begränsningar i umgängesrätten mot vårdnadshavarens vilja kan endast ske beträffande de barn som är föremål för åtgärder enligt 14 § LVU.

Begränsning i umgängesrätten

Nämnden måste ansöka om vård enligt LVU hos länsrätten inom fyra veckor, om fortsatt vård anses behövlig.

Ansök om LVU-vård inom fyra veckor

Om gärningsmannen eller den misstänkte inte finns i barnets närhet, och om andra personer i barnets omgivning inte utsätter det för påtryckningar, kan skydd ges utan tvångsåtgärder.

Information till föräldrarna

Socialnämnden har skyldighet att så snart som möjligt informera den berörda familjen om att utredning enligt 11 kap 2 § har inletts, vad som föranleder utredningen och att myndigheten har möjlighet att bedriva utredningen oavsett samtycke från vårdnadshavaren. Det är IFO-chefen som avgör hur informationen ska hanteras. Däri ingår bland annat att ta ställning till när, hur och av vem som det berörda barnets föräldrar ska informeras.

Socialnämnden ska informera föräldrarna

Bevisföremål

Om socialsekreteraren får kännedom om eller ombeds av någon att ta hand om handlingar eller föremål som kan utgöra bevis, såsom brev, fotografier, dagböcker, kläder, ska denne ta vara på föremålen och omedelbart underrätta utredaren vid polisen om detta.

Underrätta omedelbart polisen om du tar hand om bevisföremål

Kontakt mellan barn och föräldrar

Behovet att reglera kontakterna mellan barnet och föräldrarna under utredningstiden bör också uppmärksammas, om den misstänkte gärningsmannen finns inom familjen.

Kom ihåg att även kvinnor begår sexuella övergrepp och våld mot barn.

Även kvinnor misshandlar

Barnet ska inte berövas kontakt med sina närmaste om det inte är nödvändigt. Barnets upplevelse av bestraffning och ansvar för det som hänt förstärks genom en separation.

Beröva kontakt bara om nödvändigt

Om barn blir inlagt på sjukhus eller placeras i fosterhem har föräldrarna eller annan vårdnadshavare vanligen rätt att besöka barnet.

God man.

Ett barn, som inte har rätt att själv föra sin talan, t ex vid en rättegång, ska företrädas av vårdnadshavaren. En förälder som är vårdnadshavare och själv är misstänkt, kan av naturliga skäl inte föra barnets talan. Den andra föräldern kan å sin sida komma i

en besvärlig situation om hon eller han ska föra talan för barnet gentemot sin partner eller före detta partner. Barnet kan då företrädas av en så kallad god man.

I sådana fall, och när det misstänks uppstå problem i samband med skadeståndstalan, ska socialförvaltningen hos tingsrätten begära förordnande om god man för barnet. Detta bör göras i så god tid som möjligt före en eventuell rättegång.

Begär god man hos
tingsrätten så snart som
möjligt

Anmälan till socialtjänsten

Om barnet själv anmäler

Om barnet själv anmäler misshandel eller övergrepp är det viktigt att tänka på:

Lyssna på barnet! Tro på barnet! Fråga inte ut barnet på något ingående sätt! Lova inte barnet att du inte ska berätta för någon. Visa inte fördömande, aggressivitet eller bestörtning!

Tro på barnet
Lova inte att inte
berätta

Annan anmälare

Om anmälaren är en privatperson är det ofta en fördel om ett personligt sammanträffande kan ske med denne, som då kan besvara kompletterande frågor i lugn och ro.

Anmälan bör ge svar på följande:

- persondata om barnet - namn, adress, födelsenummer
- vårdnadshavarens namn
- vad anmälaren har sett hos barnet
- vilken relation anmälaren har till barnet
- hur misstanken har uppkommit
- om barnet själv har berättat
- vilka ord barnet då har använt (försök att skilja ut vad som är barnets egen berättelse och vad som är anmälares tolkning av barnets berättelse)
- när och var det misstänkta övergreppet/misshandeln skett
- vem som är misstänkt
- var den misstänkte finns
- hur det har gått till
- om barnet är skyddat från fortsatta övergrepp
- vad anmälaren i övrigt vet om barnets familj och situation

Anonymitet och sekretess

Om en privatperson begär att få vara anonym bör begäran respekteras, men förklara alltid att det ur rättssynpunkt är viktigt att anmälaren står för sina uppgifter. Om anmälaren redan avslöjat sin identitet kan fullständigt anonymitetsskydd inte utlovas.

Socialtjänsten bör dock alltid pröva behovet av sekretess när någon vill ta del av de aktuella uppgifterna. Ett beslut om att skydda en uppgiftlämnarens identitet ska alltid åtföljas av besvärshänvisning, eftersom beslutet kan överklagas till kammarrätten.

Anställda hos anmälningsskyldiga myndigheter kan inte vara anonyma. Detsamma gäller socialnämndens politiker och personal.

Pröva alltid behovet av sekretess

Anmälningsskyldiga kan ej vara anonyma

Registerkontroll

Socialtjänsten bör omgående kontrollera i de egna registren och med personalen om ärendet är känt sedan tidigare. I många fall finns barnet inom barnomsorgen, eller föräldrarna kan ha eller haft kontakt med socialbidragshandläggare. I vissa fall kan även barnavårdscentralen eller skolan ge information till stöd för det fortsatta arbetet.

Är ärendet känt sedan tidigare?

Info från skola eller BVC

Hela familjen

Glöm inte bort syskonen! Socialtjänsten har ansvar för att barnet och dess familj får det stöd, den vård och behandling de behöver, både under utredningstiden och mer långsiktigt. Även syskon kan behöva insatser från BUP.

Glöm inte syskonen!

Då det händer att barnets vårdnadshavare vänder sig från barnet, är det viktigt att snabbt erbjuda denne krissamtal.

Krissamtal till vårdnadshavaren

Socialtjänstens utredning

Det finns flera syften med den sociala utredningen: Att ge en allsidig redogörelse för barnets och familjens situation. Den ska också ge en bedömning av barnets behov i förhållande till föräldrarnas förmåga att tillfredsställa dessa. Att utröna hur barnet reagerat och vilka skador det fått.

Redogörelse och bedömning av barnets behov

Utredningen ska ge underlag för socialnämndens och länsrättens beslut.

Socialnämndens beslut ska inte bero på resultaten av en eventuell polisutredning.

Socialnämnden har skyldighet att dokumentera allt som har betydelse för ärendet.

Dokumentera allt även om utredningen avslutas utan åtgärd

Om det står klart att nämnden inte kan eller behöver vidta någon åtgärd ska inledd utredning avslutas. Detta ska dokumenteras.

Utredningen ska innehålla:

- Anledning till utredningen. Aktuell anmälan. När aktualiserades ärendet? Beskrivning av förlopp, utlösande händelser eller kriser.
- De sannolika skälen för LVU.
- Tidigare kännedom om familjen. Utdrag ur journalanteckningar. Redovisning av tidigare bistånd. Beskrivning av insatser och bakgrunden till dem.
- Familjeförhållanden. Föräldrarnas inställning. Föräldrarnas egen uppväxt (i förekommande fall). Beskrivning av barnets och föräldrarnas gemensamma liv. Relationen mellan föräldrarna och mellan föräldrarna och barnet. (Känslomässig kontakt, social och intellektuell stimulans.)
- Arbete och ekonomi.
- Hälsotillstånd hos barnet.
- Barnets utveckling. Tyngdpunkten lagd på den tidiga utvecklingen. Kan kompletteras med uppgifter från BVC, barnmedicin etc. Beskriv hur barnet har fungerat utanför hemmet i förhållande till andra vuxna och kamrater.
- Barnpsykiatriskt utlåtande bör inhämtas till den sociala utredningen. Åklagaren kan också begära yttrande av barnpsykiatrisk expertis. Dessa bör då samordnas.
- Samtal med familjen under utredningstiden.
- Samtal med andra uppgiftslämnare. Grannar, släktingar eller personal vid exempelvis BVC, förskola, skola, familjehem som haft kontakt med föräldrarna och barnet.
- Det är viktigt att redovisningarna får karaktär av utsaga, dvs att uttalandena återges så fullständigt och korrekt som möjligt. Låt uppgiftslämnaren få tillfälle att verifiera skrivningen.
- Analys. Utvärdering av tidigare insatser. I vilka avseenden har föräldrarna kunnat tillgodose barnets behov, och vad har de inte klarat av?
- Beskriv vilka konsekvenserna av bristerna i omsorgen är för barnet, dels ur utvecklingssynpunkt och dels ur allmän social synpunkt, alltså barnets funktion utanför hemmet, på daghem, i skolan osv.
- Beskriv riskfaktorer.
- Vårdplan.
- Sammanfattande bedömning
- Förslag till beslut.

Läkarundersökning

Socialnämnden ska bedöma om det behövs en somatisk undersökning av barnläkare eller gynekolog som komplement till den sociala utredningen vid våld mot barn och sexuella övergrepp.

Det är viktigt med samråd mellan socialtjänsten, sjukvården och polisen, då en läkarundersökning även kan handla om att säkra bevis i brottsutredningen.

Om det behövs en rättsmedicinsk undersökning ska denna göras så snart som möjligt och samtidigt med den medicinska eller gynekologiska undersökningen.

Samråd före
läkarundersökning

Rättsmedicinsk
undersökning
så snart som möjligt

För att säkerställa spår efter övergreppen är det viktigt att den barnmedicinska undersökningen sker så snart som möjligt.

Tillvarata bevis

Vid misstänkt sexuellt övergrepp bör läkarundersökningen helst ske inom loppet av två dygn efter övergreppet om det är av sådan karaktär att det kan tänkas ha lämnat spår till bevis efter sig.

Vårdnadshavaren
samtycke

Vid misstänkt misshandel bör läkarundersökning helst ske innan synliga märken av misshandeln försvunnit.

Mot föräldrarnas vilja

Om barnet är placerat med stöd av socialtjänstlagen krävs vårdnadshavarens samtycke till läkarundersökning och psykologkontakt.

I akut skede kan socialnämnden mot föräldrarnas vilja besluta om barnmedicinsk undersökning som utförs polikliniskt. Man kan dock inte genomföra en läkarundersökning med stöd av 32§ LVU utan vårdnadshavarens vetskap.

Beslut om
omhändertagande

Ibland kan ett beslut om omedelbart omhändertagande vara nödvändigt för att kunna genomföra läkarundersökningen av barnet. Om vårdnadshavaren inte underrättas i förväg, eller motsätter sig en undersökning av barnet, bör 6§ LVU respektive 32§ LVU tillämpas.

Socialnämnden får besluta om läkarundersökning samt utse läkare för denna, om bedömning görs att åtgärder med stöd av LVU kan bli aktuella.

Att motsätta sig är
tillräcklig anledning
att omhänderta barnet

Om vårdnadshavaren motsätter sig läkarundersökning kan denna omständighet, tillsammans med vad som i övrigt framkommit i ärendet, utgöra tillräcklig anledning för socialnämnden att fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6§ LVU.

Polisanmälan

Huvudregeln är att misstänkt våld mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn ska polisanmälas. Socialnämnden har dock ingen skyldighet att anmäla brott mot barn, utan bör pröva frågan om anmälan i varje enskilt fall. Samråd alltid innan beslut fattas! Bestämmelserna i sekretesslagen utgör inget hinder mot att uppgift lämnas till polisen eller åklagaren om brott mot någon som är under 18 år.

Brott mot barn ska
polisanmälas

Polisanmälan kräver inte vårdnadshavarens samtycke. Anmälan kan ske utan att det finns någon misstänkt gärningsman. Det är misstanken om brott som anmäls.

Anmälan utan misstänkt
gärningsman

När och hur polisanmälan sker:

- polisanmälan är huvudregel
- polisanmälan ska prövas i varje enskilt fall
- rätten att polisanmäla bör delegeras till arbetsledare
- alla beslut ska dokumenteras och motiveras

I princip är det barnets vårdnadshavare som ska göra anmälan, vilket framför allt är aktuellt om den misstänkte gärningsmannen finns utanför familjen. Men eftersom misshandel och sexuella övergrepp i de flesta fall sker inom familjen, bör socialnämnden alltid överväga frågan om polisanmälan. Barnets vårdnadshavare kan behöva befrias från detta ansvar även i fall där gärningsmannen finns utom den trängre familjekretsen, exempelvis en tidigare sambo eller en avlägsen släkting.

Socialnämndens rätt att fatta beslut om polisanmälan kan delegeras inom socialförvaltningen. Ärenden om barnmisshandel eller sexuella övergrepp bör anmälas skyndsamt. Möjligheten att polisanmäla bör därför delegeras. Ett beslut att polisanmäla har dock så omfattande konsekvenser att det ur rättssäkerhetssynpunkt finns skäl att delegera till arbetsledare, inte till handläggaren.

Polisanmälan kan aktualiseras igen

Ett beslut om att inte polisanmäla bör alltid dokumenteras och motiveras. Att inte polisanmäla kan i vissa fall vara motiverat, exempelvis när samråd med polisen gett vid handen att de uppgifter som finns, inte är tillräckliga för att styrka misstanke om brott. Detta utesluter inte att polisanmälan kan aktualiseras igen i ett senare skede av handläggningen.

Om polis eller åklagare beslutar att inte inleda förundersökning, eller om inledd förundersökning läggs ner, har socialtjänsten ändå skyldighet att göra en utredning. Om det kommer fram nya uppgifter som styrker misstanke om övergrepp, bör ny anmälan göras till polis eller åklagare. En nedlagd förundersökning kan alltid återupptas om nya omständigheter kommer fram.

Fördelar med polisanmälan

En polisanmälan kan klarlägga om misshandel eller sexuellt övergrepp skett. Brottsrubriceringen är en viktig del av utredningen om barnets situation. Ett klarläggande över vad som skett kan vara av avgörande betydelse för socialnämndens bedömning av behovet av åtgärder.

Barnets rättssäkerhet och rättsskydd kan tillgodoses. Rätt till skadestånd och ersättning för framtida kostnader exempelvis för terapi, är viktiga inslag i barnets rättsskydd.

Vem kan göra anmälan?

Delegera möjligheten
att polisanmäla

Dokumentera beslut att
inte anmäla

Om undersökningen
läggs ner

Klarläggande om brott
eller övergrepp skett

Värna barnets
rättssäkerhet

Nya brott kan förebyggas. Socialtjänsten ska värna om barns säkerhet, skydd och trygghet. Vid misstanke om brott av det aktuella slaget kan man genom att polisanmäla bidra till att skydda det berörda barnet, men också andra barn från nya brott av gärningsmannen.

**Förebyggande
av nya brott**

Vid frikännande

Vid frikännande av en misstänkt som också är vårdnadshavare kan socialnämnden ändå hos länsrätten begära att vårdnaden tas ifrån vårdnadshavaren.

**Vårdnaden kan tas ifrån
vårdnadshavaren - även
om denne frikänns**

Vårdcentraler
Distriktsköterskemottagningar
Barnvårdscentraler
Jourcentralen
Ungdomsmottagningar
Barnmorskemottagningar
Barn- och ungdomspsykiatrisk mottagning

Ett barn som misstänks ha varit utsatt för misshandel kan av olika skäl behöva undersökas av läkare. Inte bara för att skadorna ska bli omsedda, utan även för att konstatera om det utsatts för misshandel eller inte, för att ge socialtjänsten underlag för sin utredning och för att säkra bevis inför en eventuell rättegång.

Ibland kommer ett barn in som en av många patienter för att få vård eller genomgå någon rutinkontroll. Först under undersökningens gång börjar sjukvårdspersonalen misstänka att barnet kan ha blivit misshandlat.

Om misstanke uppstår vid sjukvårdsenheten

Om man vid undersökning av ett barn finner sådana symptom att man får anledning misstänka barnmisshandel eller sexuellt övergrepp måste sjukvårdspersonalen överväga inläggning av barnet för att skydda det.

Överväg
inläggning av barnet
för att skydda det

Det är viktigt att säkra bevis vid undersökningen med t ex fotografier, och att föra noggranna journalanteckningar. Anteckningarna kan komma att användas som underlag vid utfärdande av rättsintyg.

För noggranna
journalanteckningar

Var ärlig mot barnet, berätta vad som ska göras, och varför.

Anmälningsplikt

Vid misstanke om våld mot barn eller sexuella övergrepp mot barn har all sjukvårdspersonal enligt 14 kap 1 § SoL skyldighet att genast anmäla sådan misstanke till socialtjänsten. Observera att det räcker med misstanke för att skyldighet ska uppstå!

Sjukvårdspersonal
måste anmäla

Sjukvårdspersonal har även rätt att göra polisanmälan. En sådan bör dock föregås av samråd. Vid tveksamhet om förfaringsättet kan man ta informell kontakt med åklagare eller annan samrådspartner (anonym konsultation).

Informell kontakt
före polisanmälan

Samråd med socialtjänsten och eventuellt polisen om den fortsatta handläggningen. Observera att socialtjänsten alltid måste kopplas in via vården eller polisen.

Socialtjänsten
måste alltid kopplas in

Vaga tips

Det händer att någon, t ex dagispersonal, förälder eller en kollega, ber en läkare undersöka ett barn för att ta ställning till om misstankar om misshandel eller sexuella övergrepp är så starka att man bör göra anmälan till socialtjänsten.

En läkarundersökning ska inte göras under dessa förutsättningar! I värsta fall kan undersökningen användas som argument för att avstyra en fortsatt utredning!

Gör ingen
läkarundersökning på
grundval av vaga tips

Kom ihåg att sjukvårdspersonal är skyldig att rapportera misstanke om våld mot barn till socialtjänsten. Är man osäker kan man inledningsvis ringa socialtjänsten för att diskutera situationen. Det kan man göra utan att röja barnets identitet. Om anmälan görs påbörjar socialtjänsten en utredning, och läkarundersökning blir sedan aktuell efter samråd.

Enbart misstanke
måste också anmälas

På begäran av myndighet

Sjukvården är skyldig att bistå myndigheterna vid begäran om medicinsk utredning eller rättsintyg.

Socialtjänsten kan begära medicinsk utredning som ett komplement till den sociala utredningen. Åklagare eller polis kan begära **rättsintyg** för att säkra bevis inför en rättegång och kunna göra en rättslig bedömning av eventuella skador.

Åklagare eller polis kan även begära **rättsmedicinsk utredning**. Sådana görs vid Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska avdelning i Göteborg. Bland annat på grund av avståndet till Göteborg görs sådana utredningar, när det gäller Dalsland, endast i särskilda fall. Oftare begär polis eller åklagarmyndighet ut journalhandlingar från läkarundersökningen och skickar dessa till rättsmedicinska avdelningen för ett **rättsmedicinskt yttrande**.

Rättsintyg bygger på journaler från de läkarundersökningar som gjorts, och avges av distriktsläkare eller annan läkare vid den primärvårdsenhet som utfört den medicinska undersökningen.

Rättsmedicinskt
yttrande och rättsintyg
bygger på journalen

Vid misstänkta misshandelsfall är det viktigt att den medicinska undersökningen och utredningen görs efter samråd mellan begärande myndigheter och undersökande läkare.

Samråd först!

Om möjligt görs eventuellt polisförhör före undersökningen. Det ger läkarna en bakgrundshistoria med rättsmedicinska frågeställningar.

Polisförhör före
läkarundersökningen

Gamla övergrepp

Även om övergreppen begåtts för flera år sedan bör en medicinsk utredning göras. Det är nödvändigt att klarlägga om barnet fått några kvarstående skador, eller eventuellt fått någon smitta som följd av sexuella övergrepp. En sådan undersökning kan vara viktig för åklagaren ut bevissynpunkt, och för barnet, som kanske oroas av att det syns, vad det varit med om.

Undersök även vid gamla övergrepp

Vem gör undersökningen?

Vid våld mot barn eller misstänkta sexuella övergrepp bör den kroppsliga undersökningen alltid utföras av två specialister, som samtidigt ser barnet och efteråt kan diskutera sina observationer. Undersökningen bör göras av två barnläkare eller barnläkare och kirurg. Rättsläkare kan kopplas in efter behov och möjlighet efter samråd mellan polis och läkare. Vid misstänkta sexuella övergrepp kan barnläkare och gynekolog utföra undersökningen.

Två specialister

Det är viktigt att undersökningen görs av erfarna läkare (se kontaktlistan), så att underlag finns för såväl rättsintyg som utlåtande till sociala myndigheter från samma undersökningstillfälle.

Syftet med undersökningen

Syftet med en medicinsk utredning är att noga beskriva skador på en viss person, att ange när och hur de kan ha uppkommit och om skadornas art stämmer överens med vad som anges som orsak.

Stämmer skadornas art med det som anges som orsak?

Läkarundersökningen

Undersökningen omfattar hela kroppen som undersöks en bit i taget. Om möjligt görs undersökningen med barnet i vaket tillstånd och i närvaro av en förälder eller annan vuxen som barnet känner.

En bit i taget

Vuxen närvarande

Narkos

Läkarna behöver ibland träffa barnet flera gånger för att kunna göra en komplett undersökning. Undersökningen kan behöva upprepas efter ett par dagar om barnet vägrar något vid första tillfället.

Kompletterande undersökning kan behövas

Nästan alla barn går att undersöka i vaket tillstånd. Enstaka gånger behöver undersökningen fullgöras i narkos.

Enstaka gång behövs narkos

Barnet ska alltid respekteras! Om det är indicerat med en inre undersökning av slidan och/eller ändtarmen kanske denna måste göras i narkos. Detta kan planeras tillsammans med barnet.

Så gör man också om det finns fynd som inte kan undersökas tillräckligt noggrant i vaket tillstånd eller om det förekommer akuta skador som måste åtgärdas. Om undersökningen inte kan genomföras på ett tillfredsställande sätt på grund av barnets ålder, oro och rädsla, kan den även då genomföras under narkos.

Narkos ska godkännas av vårdnadshavaren

Undersökning under narkos ska godkännas av barnets vårdnadshavare. Är barnet omhändertaget för vård ska undersökningen godkännas av socialtjänsten. Om barnet fyllt 15 år ska även barnet

själv lämna sitt medgivande. Medgivande till narkos bör noteras i patientjournalen.

NÄL har ett eget PM om hur läkarna där ska förfara vid misstanke om sexuella övergrepp mot barn. Där finns konkreta tips om hur man kan gå tillväga för att genomföra en undersökning på barn.

NÄL har eget PM

Informera barn och vuxna

Efter undersökningen informeras barnet och den medföljande vuxne i lugn och ro om undersökningsresultatet. Ofta finns det inga bestående kroppsliga skador, vilket då betonas. Avsaknad av undersökningsfynd innebär att barnet ser normalt och oskadat ut, men utesluter för den skull inte övergrepp. Det är viktigt att barnet informeras om att ”man kan inte se på dig vad du har varit med om”. Ofta talar en av läkarna med den medföljande vuxne i enrum, medan den andre läkaren sysselsätter barnet.

Ge alltid tid för uppföljande återbesök, även om undersökningen kan anses vara avslutad.

Om BUP inte redan är inkopplat remitteras barnet eller familjen dit i samband med läkarundersökningen. Man enas också om hur uppföljningskontakten ska ske.

-Man kan inte se på dig vad du varit med om!

Informera barn och vuxen var för sig

Tid för återbesök

Remiss till BUP

Uppföljningskontakt

Dokumentation

Efter läkarundersökningen dokumenteras allt i barnets journal.

Det är viktigt att alla skador, stora som små, både nya och äldre, även de som inte behandlas, dokumenteras noggrant. Skriv genast journalanteckningar.

Färgfotografering - av yttre skador, helfigur och närbilder tillsammans med centimetermått. Vid behov, rita av skadan med hjälp av att lägga overheadplast mot kroppen och kalkera.

Fotografier och skisser ska förvaras i anslutning till journalen på den sjukvårdsenhet som utfört undersökningen. Det kan ibland bli aktuellt med rättsintyg flera år senare och annan läkare än undersökaren ska då kunna utfärda rättsintyg på grundval av journalanteckningarna.

Kläderna - ska undersökas i syfte att finna spår eller skador som är av betydelse i en kommande rättslig prövning. Vid sexualbrott ska kläderna tillvaratas för kriminalteknisk undersökning och som eventuellt bevismaterial och överlämnas till polisen.

Dokumentera allt genast

Fotografera med mått

Förvara allt i journalen

Undersök och ta tillvara kläderna vid misstänkt sexualbrott

Utlåtande

Vid behov samråder läkarna angående bedömningen med andra erfarna kollegor eller rättsmedicinare.

Ofta ges ett första utlåtande per telefon till socialtjänst eller polis. Sedan utfärdas rättsintyg, och/eller utlåtande till socialtjänsten med journalen som underlag.

Samråd med erfarna kollegor

Avge ett första utlåtande per telefon

BUP, barn- och ungdomspsyki

Barn- och ungdomspsykiatrisk mottagning, BUP, finns på Dalslands sjukhus. Den är till för barn och ungdomar mellan 0 – 18 år och deras familjer. BUP kan man kontakta direkt på telefon. Det behövs ingen remiss för att få komma. Behandlingen är kostnadsfri och ersättning kan fås för del av resekostnaden.

För barnet och andra familjemedlemmar

Utan remiss

Stöd och krisbearbetning

Den barnpsykiatriska medverkan i utredningen av sexuella övergrepp mot barn består i det akuta skedet av krisbearbetning och stöd. Behandlingsarbetet sker främst i öppenvård.

BUP kan ge individuellt stöd till barnet och till de andra familjemedlemmarna. Härtill kan komma samtal mellan föräldrar, mellan föräldrar och barn och samtal med hela familjen. Kriskontaktens utformning styrs av vilken form av övergrepp som ägt rum och av hur familjen ser ut.

Individuellt stöd eller samtal med barn eller familj

Utredningsuppdrag

Barnpsykiatrin kan även få ett utredningsuppdrag från socialtjänst eller åklagare.

Den psykiatriska/psykologiska utredningen läggs samman med den sociala utredningen och utgör sedan grund för en gemensam bedömning av familjemedlemmarnas behov av behandlingsinsatser. Dessa kan vara tillfälliga i form av krisbearbetning och stöd till barn och/eller familj och syskon.

Grund för gemensam bedömning

I den individuella behandlingen får barnet möjlighet att bearbeta traumatiska upplevelser, känsla av skuld, övergivenhet, mindervärdighet och aggressivitet, liksom den sexuella identiteten. Behandlingstiden kan bli mångårig. Den kan även, efter att ha avslutats, behöva återupptas i ett senare skede när barnet bättre kan omfatta vad som hänt.

Individuell behandling

Behandling i olika former syftar bland annat till att frigöra barnet från ansvar för det inträffade. När övergreppet skett inom familjen är sådana samtal nödvändiga för bearbetning och eventuell rekon-

Frigör barnet från ansvar

struktion av familjen. Oavsett om barnet eller förövaren skiljs från hemmet, behöver skeendet klargöras.

Föräldrar och syskon

Samtalen med föräldrarna syftar till att bearbeta olika känslor av skam och skuld, vanmakt och besvikelse. Målet med en längre föräldrakontakt är att återupprätta relationen i familjen mellan samtliga familjemedlemmar. Också familjens relationer till omgivningen bör gås igenom. I samtalen med de vuxna i familjen bör man också överväga behovet av egenterapi.

Det är viktigt att inte glömma bort syskonens upplevelser och ge dem möjlighet att samtala om dessa. Syskonen kan känna avund och ilska riktad både mot offret och föräldrarna. Enskilda syskon kan behöva egen samtalskontakt eller terapi.

Journal förs över de kontakter som sker på BUP. Förälder kan i fall av övergrepp inte självklart ta del av barnets journal.

**Återupprätta
familjerelationer**

Glöm inte syskonen

**Visa inte självklart
journalen**

Polisen

När polisen får en anmälan om misstänkt våld mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn, fattas beslut om en förundersökning ska inledas.

Syftet med polisens förundersökning är att utreda brottet, visa vem som är misstänkt och få fram tillräckliga skäl för åtal.

Åklagaren är regelmässigt förundersökningsledare när det gäller våld eller övergrepp mot barn. Det är åklagaren som väcker åtal. Sitt beslut grundar han på förundersökningen. Han behöver i tingsrätten kunna lägga fram bevis för att en viss person har handlat brottsligt gentemot ett barn.

Utredning av våld mot barn eller sexuella övergrepp mot barn sker oftast efter anmälan från socialtjänsten, skolan eller någon annan, men kan även aktualiseras hos polisen vid akuta uttryckningar, t ex vid "lägenhetsbråk". Lägenheten ska betraktas som en brottsplats.

Lägenheten - en
brottsplats

Underrätta andra myndigheter

Om det finns barn under 18 år i familjen ska kopia av utredningen och anteckningar alltid skickas till socialförvaltningen. Vid akuta uttryckningar utom kontorstid kan polisen kontakta socialchefen, socialnämndens ordförande eller socialjour, om det finns en sådan.

Utredningskopia till
socialtjänsten
Kontakta socialchef
eller nämndordförande

Att förhöra barn

Regler om förhör med barn finns i förundersökningskungörelsen.

Förundersökningskungörelsen

Val av plats för förhöret får avgöras från fall till fall. Man ska försöka välja en så lugn, neutral och störningsfri miljö som möjligt där barnet kan känna sig tryggt.

Förhör barn i lugn och neutral miljö

Förhör med barn ska i allmänhet spelas in på video, eller i undantagsfall hållas i form av dialogförhör. Om barnet är för litet för att personligen kunna närvara vid en rättegång ska förhöret alltid videoinspelas, då åklagaren kan åberopa videoförhöret som bevisning.

Spela in på video

Videobandet är bevismaterial

Ofta lämnar barn mycket knapphändiga uppgifter eller inga alls. Därför kan det ofta bli nödvändigt med flera kontakter och förhör. Takten i utredningsarbetet bestäms i stor utsträckning av barnet självt.

Flera förhör

Undvik alltför många personers närvaro under förhöret. Har övergreppet skett inom familjen kan det kan vara direkt olämpligt att någon anförvant är närvarande.

Inte för många personer
Olämpligt med anhöriga närvarande

Beroende på barnets ålder och mognad får förundersökningsledaren efter samråd med utredningsmannen avgöra om någon annan än polisen ska tala med barnet. Små barn och utvecklingsstörda kan behöva förhöras med biträde av en lämplig psykolog.

Psykolog som biträde

Förhör med vårdnadshavare och andra personer

Förhör med vårdnadshavare bör ske i nära anslutning till förhöret med barnet. Även övriga familjemedlemmar bör höras så snart som möjligt.

Förhör så snart som möjligt

Det kan i inledningsskedet vara angeläget att höra daghemspersonal, skolkurator, skolsköterska, lärare etc. Det kan ge polis och åklagare ett bredare underlag för sin bedömning.

Förhör dagispersonal, lärare, skolkurator etc

Husrannsakan och teknisk undersökning

Vid en husrannsakan söker polisen efter föremål som kan tänkas ha betydelse för utredningen och som kan åberopas som bevis.

Teknisk undersökning utförs av polisens tekniska rotel och kan bli aktuell för att söka efter spår av brottet.

Medicinsk bevisning

Vid misstanke om våld mot barn eller sexuella övergrepp bör alltid en läkarundersökning av brottsoffret göras. Det är oftast nödvändigt för att få fram bevisning. Åklagare eller polis kan begära rättsintyg för att säkra bevis inför en rättegång och kunna göra en rättslig bedömning av eventuella skador.

Läkarundersökning ger bevis
Rättsintyg

Åklagare eller polis kan även begära en rättsmedicinsk utredning. Sådana görs vid Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska avdelning i Göteborg. Bland annat på grund av avståndet till Göteborg görs sådana utredningar, när det gäller Dalsland, endast i särskilda fall. Oftare begär polis eller åklagarmyndighet ut journalhandlingar från läkarundersökningen och skickar dessa till rättsmedicinska avdelningen för ett rättsmedicinskt yttrande.

Rättsmedicinskt
yttrande

Rättsintyg bygger på journaler från de läkarundersökningar som gjorts, och avges av distriktsläkare eller annan läkare vid den primärvårdsenhet som utfört den medicinska undersökningen.

Vid misstänkta misshandelsfall är det viktigt att den medicinska undersökningen och utredningen görs efter samråd mellan begärande myndigheter och undersökande läkare. Socialtjänsten kan begära medicinsk utredning som ett komplement till den sociala utredningen. Det är då viktigt med samordning så att barnet inte behöver undersökas vid mer än ett tillfälle.

Samråd med andra
myndigheter
och sjukvården

Om möjligt görs eventuellt polisförhör före undersökningen. Det ger läkarna en bakgrundshistoria med rättsmedicinska frågeställningar.

Polisförhör först

När det gäller sexuella övergrepp kan en medicinsk utredning göras även om övergreppen begåtts för flera år sedan. Det kan vara nödvändigt att klarlägga om barnet fått några skador, eller fått någon smitta som följd av övergrepp. En sådan undersökning kan vara viktig för åklagaren ur bevissynpunkt.

Utred även gamla
övergrepp

Om föräldrarna motsätter sig

Om ett barns båda vårdnadshavare eller en av dem motsätter sig undersökningen är det nödvändigt att kontakta socialtjänsten som kan fatta ett omedelbart LVU-beslut, om förutsättningarna enligt lagen föreligger. Vid ett sådant beslut övertar socialtjänsten vårdnadshavarnas rätt att bestämma om en undersökning ska göras.

Om vårdnadshavaren
motsätter sig
– besluta enligt LVU

Om vårdnadshavaren är med och inte motsätter sig undersökningen, eller om det på annat sätt står klart att denne inte motsätter sig undersökningen, och det gäller ett mindre barn, finns i princip inga problem att genomföra en läkarundersökning.

Beakta barnets vilja

Om barnet nått en sådan ålder och mognad att dess egen vilja bör respekteras, ska barnets uppfattning beaktas. Man brukar anse att från tolv års ålder har barn uppnått en sådan mognad att deras vilja bör respekteras.

Beakta barnets vilja

Samråd i vilket fall som helst med socialtjänsten så att medicinsk utredning och den medicinska utredning som socialtjänsten behöver, kan ske samtidigt.

Samråd

Tvingande regler om kroppsbesiktning av en misstänkt förövare finns. Beslut om sådan undersökning fattas av undersökningsledaren, åklagaren eller polisen. Vid fara i dröjsmål får beslut även fattas av polisman.

Åklagare, polis beslutar
om kroppsbesiktning

Den misstänkte

Den misstänkte och hans försvarare ska beredas tillfälle att ta del av utredningen fortlöpande eller senast när den är färdig, och få möjlighet att ange om ytterligare utredning krävs i något avseende.

Den misstänkte får ta del av utredningen

Om den misstänkte frigges

Om den misstänkte frigges efter förhör eller anhållande ska utredningsmannen underrätta socialförvaltningen - helst innan den misstänkte frigges. Det är nödvändigt för att socialförvaltningen eller BUP ska kunna sätta in stöd- och hjälpåtgärder för familjen.

Underrätta
socialtjänsten

Att lämna ut uppgifter

Polis och åklagare beslutar vilka uppgifter eller handlingar som kan lämnas ut till socialförvaltningen, så länge förundersökningen inte är slutförd.

Åklagaren

Åklagaren är alltid förundersökningsledare vid brott som omfattar våld mot barn.

Sedan en misstänkt person gripits ska åklagaren skyndsamt fatta beslut om den gripne ska frigges eller anhållas. Åklagaren har tre dagar på sig efter anhållandet att göra en framställan till tingsrätten om häktning.

Gripande
Anhållande
Häktning

Om förundersökningen med förhör, tekniska undersökningar, rättsintyg, foton mm, visar att det finns tillräckligt underlag att bevisa att en viss person begått ett brott, beslutar åklagaren att väcka åtal och lämnar då en stämningsansökan till tingsrätten.

Väcka åtal

Medicinsk undersökning och rättsintyg

Rättsintyg, rättsmedicinskt yttrande eller rapport från rättsmedicinsk undersökning utgör oftast den starkaste bevisningen vid en rättegång, och ska också utgöra grunden för en rättslig bedömning av eventuella skador. Dessa begärs av åklagare eller polis.

Åklagare eller polis
begär rättsintyg etc

Rättsmedicinsk utredning görs vid Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska avdelning i Göteborg. Bland annat på grund av avståndet till Göteborg görs sådana utredningar, när det gäller Dalsland, endast i särskilda fall. Polis eller åklagarmyndighet kan i stället begära ut journalhandlingar från den medicinska undersökningen och skickar dessa till rättsmedicinska avdelningen för ett rättsmedicinskt yttrande.

Rättsintyg bygger på journaler från de läkarundersökningar som gjorts, och avges av distriktsläkare eller annan läkare vid den primärvårdsenhet som utfört den medicinska undersökningen.

Rättsmedicinskt
yttrande baseras på
sjukvårdsjournal

Socialtjänsten kan begära medicinsk utredning som ett komplement till den sociala utredningen. Det är då viktigt med samordning så att barnet inte behöver undersökas vid mer än ett tillfälle.

Samordna
läkarundersökningen

Barnpsykiatrisk undersökning

Åklagaren kan också begära yttrande av barnpsykiatrisk expertis. Utredningen bör då samordnas med den som socialtjänsten begär.

Barnpsykiatriskt
utlåtande

Trovärdighetsbedömning

En trovärdighetsbedömning av barnets utsaga kan göras av en barnpsykolog/barnpsykiater med klinisk erfarenhet, eventuellt med vittnespsykologisk utbildning. Man ska enligt direktiv vara restriktiv med förordnande om vittnespsykologisk utredning, då värdet av vittnespsykologernas utlåtanden numera är omstritt.

Var restriktiv med
vittnespsykologisk
utredning

Nedläggning av undersökningen

Åklagaren kan lägga ner förundersökningen om det ej kan styrkas att en person är skyldig till brott, eller om brott ej kan anses föreligga. Om åklagaren beslutar att inte väcka åtal kan man begära överprövning hos överåklagaren.

Överprövning
om åtal inte väcks

Om den misstänkte avviker eller friges

Om den misstänkte avviker eller friges i samband med häktingsförhandling bör åklagaren underrätta socialförvaltningen - helst innan den misstänkte friges.

Underrätta
socialkontoret innan
den misstänkte friges

Tingsrätten

Om åtal väcks mot den misstänkte förövaren kommer målet upp i tingsrätten. Rätten består av en lagman (domaren) och tre nämndemän. Huvuddragen i en rättegång är följande: åklagaren för sin talan, därefter försvarsadvokaten. I vanliga fall hörs sedan målsäganden, som i detta fall är barnet. Därefter hörs den misstänkte, och sedan eventuella vittnen. Sist följer åklagarens samt försvararens slutpläderingar. Därefter drar sig rätten tillbaka för att besluta om dom eller frikännande.

Vid rättegångar som gäller misshandel eller sexuella övergrepp mot barn behöver barnet oftast inte framträda i rätten. I stället visas den videofilm som dokumenterar förhöret med barnet. Barnet kan företrädas av ett målsägandebiträde, se nedan.

Videofilmen med
förhöret visas i rätten

Blir den misstänkte dömd kan han/hon dömas till fängelse, skydds-tillsyn, villkorlig dom, böter, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller till kombinationen villkorlig dom och kontraktsvård.

Domslut

Tingsrättens dom kan överklagas till hovrätten.

Överklagande

Vid frikännande, men om socialnämnden anser att barnet far illa om den frikände har vårdnaden om barnet, kan socialnämnden begära att vårdnaden tas ifrån vårdnadshavaren enligt LVU. Detta görs i länsrätten vid en muntlig förhandling. Beviskraven är i dessa fall annorlunda än vid ett brottsmål i tingsrätten. Här handlar det främst om skyddsaspekten.

Länsrätten beslutar om
vårdnaden
ska tas från en frikänd

Socialnämnden kan vid behov ansöka om verkställighet av länsrät-tens dom hos polisen.

Verkställighet

Länsrättens dom kan överklagas till kammarrätten.

Överklagande

Målsägandebiträde

Målsäganden - det utsatta barnet eller ungdomen - har rätt till ett målsägandebiträde, vanligtvis en advokat som tingsrätten förord-nar. Ett målsägandebiträde bör förordnas så nära polisanmälan som möjligt för att tillvarata barnets juridiska och allmänna intressen.

Rätt till
målsägandebiträde

Målsägandebiträdet ska hjälpa och ta tillvara barnets intressen, som skadeståndstalan och rättshjälp. Det är bra om biträdet finns på plats redan vid det första polisförhören. Målsägandebiträdet har rätt att vara närvarande vid alla förhör som hålls med barnet, och också ställa kompletterande frågor.

Rättshjälp och
skadeståndstalan

Målsägandebiträde är gratis.

Gratis

Hedersrelaterat våld

Hedersrelaterat våld

Definition och grundprinciper

Hedersrelaterat våld

...står i strid mot FN:s barnkonvention, kvinnokonvention (Cedaw) och deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna samt Sveriges gällande lagar som barnnåtkenskapslagen och socialtjänstlagen. Sverige har förbundet sig att tillämpa FN:s konventioner och deklARATIONER, oavsett kulturell bakgrund.

...riktar sig mot enskildas mänskliga rättigheter – rätten till en egen åsikt, till frihet, att bestämma över sitt eget liv, rätten att fritt välja äktenskapspartner.

...består av psykiska kränkningar i form av förödmjukelser, nedvärdering, skuld- och skambeläggning, undandragen kärlek och omsorg, utfrysning, förföljelser, hot, med mera,

...består av sociala kränkningar i form av isolering, förbud mot att delta i normala samhällsaktiviteter, tvång till speciell klädsel, till visst umgänge, tvång till giftermål.

...består av fysiskt våld som exempelvis våldtäkt, fysisk misshandel, påtvingat självmord, mord.

...anses av ett kollektiv som en legitim handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder och värna om familjens eller släktens sociala överlevnad.

Hedersrelaterat våld

Hedersrelaterat förtryck, hot, våld och mord i hederns namn, är en företeelse som kan uppstå inom familjer i samhällen med strikt patriarkala hierarkiska familjesystem.

Patriarkala familjesystem

Dessa familjesystem kan liknas vid en pyramid med fadern, som har den avgörande makten, i toppen. Individen är underordnad gruppen. Flickorna finns längst ner i systemet.

Flickorna längst ner

Männens och gruppens heder anses direkt avhängigt av de kvinnliga medlemmarnas faktiska eller påstådda sexuella beteende och relationer.

Männens heder kopplas först och främst till hans förmåga att försörja och beskydda familjen. Kvinnans heder är knuten till hennes sexuella dygd. Hon ska vara oskuld när hon gifter sig och hålls ofta under stram kontroll.

Männens
försörjarförmåga

Hedersrelaterade brott – bortrövande, tvångsgiften och mord men även hot och misshandel – planeras ofta av en större grupp inom familjen. I familjen ingår både moderns och faderns släktingar. Förövarna beskyddas och belönas av familjen och släkten.

Även kvinnans ansvar

Det är oftast manliga släktingar som utövar hedersrelaterat våld. Pojkar kan tvingas att straffa sina systrar. Kvinnliga närstående kan delta direkt eller indirekt. Kvinnorna deltar därför att de ytterst är ansvariga för barnens uppfostran och hålls ansvariga om flickan bryter mot normerna.

Kvinnorna hålls
ytterst ansvariga

I en vidare mening kan alla familjemedlemmar i en sådan familj sägas vara offer, då alla lever under tvånget att följa sina givna roller i familjesystemet.

Alla är offer

Tydligt åtskilda könsroller

Karaktäristiskt inom dessa familjer eller släkter är de stereotypa och socioekonomiskt tydligt åtskilda könsrollerna. Man fokuserar på flickors och kvinnors kyskhet, med utgångspunkt att flickors och kvinnors agerande alltid lockar män till sexuella handlingar, att kvinnornas handlingar är symboler för hela familjens och släktens heder och att män och pojkar har ett förmyndaransvar för kollektivets skull.

Fokuserar på flickors
och kvinnors kyskhet

Från det att flickan är könsmogen börjar hon utsättas för våld som kan pågå resten av livet. Blotta misstanken att hon träffar en pojkvän skadar familjens heder.

Blotta misstanken
räcker

Kan drabba även pojkar eller HBT-personer

Hedersrelaterat våld kan även vara riktat mot personer med homo-, bi- eller transsexuell läggning, så kallade HBT-personer, liksom mot flickor och kvinnor som blivit offer för våldtäkt. Ibland blir pojkar också tvingade att gifta sig med någon de själva inte valt.

Drabbar även bi- eller
homosexuella

Beroende av barnen

Behovet för en familj med patriarkal prägel att bevara sin identitet kan bli allt starkare samtidigt som det blir allt svårare att upprätthålla den patriarkala maktstrukturen.

Barnen integreras i samhället genom sin skolgång och blir mer medvetna om sina rättigheter som individer. De anpassar sig till svensk kultur och normer. Många föräldrar blir beroende av barnen i sina kontakter utåt i samhället.

Barnen integreras

När barnen blir tolkar

Arbetslöshet och språksvårigheter kan göra att de vuxna inte kommer in i samhället. När barnen blir tolkar av språket och omvärlden rubbas maktbalansen inom familjen. Föräldrarna mister sin auktoritet. Fadern förlorar sin tidigare position och rollen att företräda familjen utåt. Kanske fadern också förlorat sin funktion som huvudförsörjare och ansvarig för familjens ekonomi.

Maktbalansen rubbas

Fadern förlorar sin funktion

På detta sätt vänds den traditionella familjestrukturen upp och ned. Den sociala ordningen sätts under press, tidigare normer är inte längre självklara. Männen börjar ta till restriktioner som inte behövdes i hemlandet.

Familjen kan ha krav på sig från vänner och släktingar i hemlandet som inte har någon förståelse för vår syn på kvinnors rättigheter som bygger på jämställda relationer.

Krav från hemlandet

I skilda religioner och kulturer

Fenomenet är inte begränsat till någon särskild religion, kultur, etnicitet eller klass. Det kan finnas bland kristna, hinduer, muslimer och inom andra religionstillhörigheter, i skilda samhällen och skilda kulturella, etniska och sociala förhållanden.

Olika religioner,
olika samhällen,
olika nationaliteter

Hedersproblematiken finns alltså inte bara bland familjer och släkter i invandrargrupper från Mellanöstern och norra och östra Afrika, utan även från övriga Asien och Europa, exempelvis bland pakistanier, sikher, kosovoalbaner och romer.

2 000 kända fall

Inte alla flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck vågar söka hjälp. Om flickor med hedersrelaterad problematik uppsöker socialtjänsten kan detta innebära ytterligare saktioner och hot. Därför söker en del flickor hjälp på andra vägar.

Vågar inte söka hjälp

Enligt en redovisning från länsstyrelserna finns närmare 2 000 kända fall av hedersrelaterat våld. Omkring 10 – 15 procent av dessa beräknas vara i behov av skyddat boende.

10 – 15 procent
behöver
skyddat boende

I Västra Götaland skyddas ungefär 50 ungdomar kontinuerligt i skyddsboende.

2005 tvingades 30 unga invandrarkvinnor över 18 år att gömma sig på kvinnojourerna i Västsverige.

Mörkertalet för kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld är troligen mycket stort. Många flickor vågar inte lämna ut och anmäla sina fäder och bröder, eller fullfölja processen efter en anmälan.

Stort mörkertal

Det finns ett stort behov av stöd till utsatta flickor och pojkar som försöker bryta familjemönstret.

Resurser i Västra Götalands län

Länsstyrelsen i Västra Götaland har en enhet för integration och jämställdhet. Den tillsatte 2003 "Expertgrupp för arbetet med utsatta flickor i patriarkala familjer", som har till uppgift att bistå och ge råd till i första hand personal inom skolan och socialtjänsten som kommer i kontakt med unga som misstänks vara utsatta för hedersrelaterat våld.

En expertgrupp

Expertgruppen är en resurs för kommunerna i hela Västra Götaland. Mer information finns på hemsidan www.o.lst.se. Via hemsidan kan man även beställa skriftligt material.

En resurs för alla kommuner
www.o.lst.se

I expertgruppen ingår representanter för myndigheter, skolor och föreningar.

Kontaktperson inom länsstyrelsen Västra Götaland är:

Kontaktperson

Lars Johansson, tel: 031-60 51 29, 070 40 51 29
lasse.johansson@o.lst.se

Kontakt med experter

Via länsstyrelsen kan man också få kontakt med experter inom hedersproblematiken, exempelvis advokater, åklagare, eller, när det gäller flickor som "dumpats" utomlands, där det behövs diplomatiska insatser, inom utrikesdepartementet.

Kontakt med experter

Länspolisens skyddsgrupp

Inom länspolisen finns en särskild grupp med erfarenhet och kunskap i hedersproblematiken som kan hjälpa till med skydd och säkerhet för ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld. Gruppen kan också bistå med skydd och säkerhet när handläggare utsätts för brott i samband med ärenden om hedersrelaterat våld.

Stödgrupp inom länspolisen

Ofta är det personal inom skolan som först misstänker att en elev är utsatt för hedersrelaterat våld. Emellertid kan skolans normala rutiner i elevvårdsärenden allvarligt skada flickan eller den unga kvinnan.

Normala rutiner
skadar flickan

Därför är fortbildning av personalen på skolan väsentlig. Eftersom det vanligtvis är någon av elevhälsopersonalen som i första hand kopplas in, är det först och främst denna grupps fortbildningsbehov som bör tillgodoses.

Fortbildning

Förebyggande arbete

Ge klara signaler om att skolan bekämpar alla former av förtryck. Arbeta för att göra elevhälsan känd och avdramatiserad så att de elever som vill ta upp dessa svåra problem kan känna att de har förtroende för elevhälsan.

Klara signaler

Ge information och undervisning om demokratiska och mänskliga rättigheter så som det står i Skollagen Kap 1, §2. Stärk alla elevers självförtroende och medvetenhet om sina sociala rättigheter. Arbeta aktivt för att främja jämställdhet mellan könen.

Informera om
mänskliga rättigheter

Ge flickorna konkret information om deras rätt att själva bestämma över sitt liv, och samhällets stöd i olika former. Påverka pojkarnas attityder om mänskliga rättigheter, jämställdhet och kvinnors rättigheter.

Samverka med andra verksamheter, organisationer och föreningar i det förebyggande arbetet.

Samverka

Informera skriftligen på elevernas modersmål om lagar och FN:s deklarationer och konventioner som Sverige förbundit sig att följa.

Alla föräldrar bör återkommande informeras om skolan och samhällets syn på mänskliga rättigheter och jämställdhet, samt om kvinnors rätt att bestämma över sitt liv och sin kropp.

Informera föräldrarna

Skolan som frizon

Många flickor och unga kvinnor är rädda för att söka hjälp. När de inte är i skolan finns de i hemmet. De får ofta ta ansvar för hushållsarbetet, och en del är bevakade dygnet runt.

Då kan skolan vara en frizon för dem. Här får de möjlighet att etablera regelbundna kontakter och tillitsfulla relationer till kamrater, lärare och elevhälsopersonal.

Eleverna måste få veta att elevhälsopersonalen har tystnadsplikt. Då kan de känna sig trygga med att vända sig till dem med frågor och funderingar. De får då också information om skolans anmälningskyldighet till socialtjänsten och att rådfrågning kan göras anonymt utifrån hennes bästa.

Informera om
tystnadsplikten

Skolan kan upplevas som mindre hotfull än till exempel socialtjänsten som har myndighetsutövning. Även flickans föräldrar kan ha

lättare att tala med elevhälsopersonalen i ett förtroendefullt samtal. Läraren eller skolkuratoren som leder samtalet måste genom ett kraftfullt agerande visa sina skyldigheter och sin kompetens, samt ha kontroll över processen för att föräldrarna ska känna tillit och ta till sig svenska lagar, värderingar, attityder, seder och bruk.

Samtal med föräldrarna

Ansvarsfördelning på skolan

Rektor har ansvar för att skolan har beredskap att hantera de frågeställningar, såväl praktiska som principiella, som aktualiseras av hedersproblematiken.

Rektors ansvar

All personal ska ha grundläggande kunskaper om hederskulturens mekanismer, patriarkala bakgrund och dess kollektiva och kompromisslösa krav på flickors kyskhets. Både lärare och elevhälsopersonal behöver också ha särskild kunskap om i vilka grupper hedersförtryck oftast förekommer. Flickor och unga kvinnor från dessa grupper behöver återkommande uppmärksammas.

Att upptäcka drabbade elever

För att kunna hjälpa flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck, måste lärarna och annan skolpersonal kunna se och förstå de återkommande mönster, budskap och roller som den unga flickan uttrycker. Misstänker man att flickan lever under förtryck, hot eller våld måste man utforska hennes beteendemönster.

Förstå mönster

Man bör då samtala med eleven enskilt.

Samtala enskilt

Förtryck och våld i hederns namn är något helt annat än den problematik som kan uppstå i tonårstidens frigörelseprocess. Det är viktigt att de båda inte förväxlas.

Är kraven och reglerna utöver vad som är ”vanliga” krav på en tonåring? Överensstämmer flickans syn på sina rättigheter med familjens krav på henne?

Samma handläggningsrutiner ska följas för pojkar och flickor. Observera att de fortsatta handläggningsrutinerna är olika om flickan är myndig eller omyndig.

Samma rutiner för pojkar och flickor

Rådgivning

Ett utvecklat samarbete med socialtjänsten är ofta en förutsättning för att man ska kunna arbeta på ett bra sätt. Skolkuratoren kan få rådgivning från socialtjänsten utan att röja flickans identitet.

Samtalen ska vara avidentifierade så att inte flickans identitet röjs. Om socialtjänsten får kännedom om flickans namn utgör det automatiskt en anmälan, och en anmälan måste föranleda beslut om en utredning. Socialsekreteraren är då skyldig att kontakta vårdnadshavaren. Man måste vara medveten om att det kan medföra svåra konsekvenser för flickan.

Avidentifierade samtal

Kan medföra svåra konsekvenser

Innan en utredning inleds kan en förhandsbedömning göras. Se sid 42. En sådan görs av socialsekreterare genom samtal endast med anmälaren och flickan.

Misstänker du att flickan kan ha en hedersrelaterad problematik, men inget uttalat hot eller våld förekommer, uppmuntrar du flickan att söka upp skolkuratoren. Klargör att skolkuratoren har sekretess mot andra myndigheter men anmälningsplikt om det framkommer att socialtjänsten behöver ingripa och ge skydd.

Uppmuntra flickan att söka upp skolkurator

Informera skolkuratoren om att du hänvisat flickan att ta kontakt. Om flickan inte kommer själv, ska skolkuratoren söka upp flickan för att hjälpa henne reda ut sin livssituation.

Sök upp flickan

Ta reda på vilka alternativ flickan ser inför framtiden, om hon är rädd att bli bortgift, om hon vågar ta strid för sina rättigheter på vissa områden. Hur skulle familjen reagera? Skadas familjens heder vid vissa normbrott? Om hon helt vill ta avstånd från familjen, belys olika aspekter och konsekvenser av detta. Vad innebär detta, innan hon fyllt 18 år och utan att hon försökt förändra sin livssituation? Hur tänker hon sig framtiden om hon inte avslutar sina studier? Har hon en pojkvän som hon vill fly till? Vad skulle det i så fall innebära? Är flickan säker på att hon kan lita på honom?

Vad vill hon själv?

Skolkuratoren för ingen journal om hon tar flickan i samtal, men inför en anmälan behöver kuratören dokumentera vad som kommer fram. Skolsköterskan dokumenterar alltid i sin journal. Föräldrar har rätt att få ut det som dokumenteras om deras barn. Sköterskans journal lämnas ut om socialtjänsten eller polisen startar en utredning. Går flickan till kuratören kan inget lämnas ut.

Dokumentation

Checklista med viktiga observationer

- Får flickan delta i all undervisning, inklusive idrott samt sex- och samlevnadsundervisning?
- Får hon vara med på skolresor och klassfester?
- Måste hon ljuga hemma om sin pojkvän, vilka kamrater hon umgås med, sina fritidsvanor?
- Har hon under en längre tid haft svårt att koncentrera sig eller haft dålig studiemotivation?
- Är hon nedstämd, ledsen eller orolig?
- Har hon ofta huvudvärk, magont eller sömnsvårigheter?
- Utsätts hon för bevakning till exempel av sin bror?
- Verkar hon oförklarligt orolig eller är rädd för något eller någon?
- Talar hon om problemen hemma eller om sin ofrihet i termer av vad "vår kultur kräver"?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?
- Vilken bestraffning utsätts hon för om hon bryter mot familjens regler?

Barn som utsatts för brott

Skolpersonal som fått kännedom om att en flicka är utsatt för olaga tvång, hot eller våld, måste berätta för henne att hon kan få hjälp och uppmuntra henne att ta kontakt med skolkurator. Erbjud dig att följa med dit. Ta flickans information på stort allvar. Dokumentera de iakttagelser och samtal du haft med flickan och tala om för henne att du informerar kurator.

Röj inte identiteten

Därefter informerar man skolkuratoren. Om flickan inte själv söker upp kurator måste denne söka upp flickan.

Informera skolkurator

Skolkuratoren ska lyssna och göra en första bedömning av hur akut problemet är och måste bedöma risken med att blanda in föräldrarna.

Kuratoren kontaktar vidare socialtjänsten för en preliminär bedömning av situationen. En eventuell anmälan till socialtjänsten görs skriftlig.

Anmälan till socialtjänsten

Det är viktigt att skolkuratoren dokumenterar vad som framkommer under arbetets gång. Informationen kan vara viktig för den instans som tar över stödansvaret eller vid en eventuell rättegång.

Dokumentation

Myndiga elever med hedersproblematik

Om en elev med hedersrelaterad problematik är över 18 år, är hon myndig och andra regler gäller. Kvinnan har rätt att själv välja det liv hon vill leva.

Rätt att själv välja

Berätta att hon kan få hjälp och uppmuntra henne att ta kontakt med skolkurator, socialtjänst eller en kvinnojour för att få hjälp och stöd. Du måste dock ha hennes tillåtelse för att kunna informera skolkurator.

Uppmuntra kvinnan att ta kontakt med socialtjänsten

Skolkurator ska hjälpa den unga kvinnan att bli klar över sin syn på sina krav och rättigheter, hur hon ser på framtiden och att förstå innebörden i och konsekvenserna av olika livsval. Även läraren kan samtala med henne om detta.

Samtala enskilt med henne och dokumentera dina iakttagelser och kvinnans berättelse.

Dokumentation

Tala om mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan könen. Belys fördelarna med att inte bryta med familjen innan studierna är avslutade med ett så bra resultat som möjligt. Tror hon att föräldrarnas inställning kan förändras? Vilka ger i så fall stöd för detta? Gör henne medveten om vad som kan hända i familjen om hon bryter sig ur systemet. Hur drabbas mamma och syskonen? Vilka försök kommer att göras för att hon ska komma tillbaka? Samtala om risker och svårigheter med att bryta sig loss – ensamhet, skydd, övertalningsförsök (från vilka personer?), framtida försörjning, utbildning, och så vidare.

Gör henne medveten

Stöd hennes val och hjälp henne att medvetandegöra sin egen kraft och förmåga. Var inte alltför ”förstående”, snäll och harmlös.

Stöd kvinnans val

Överdriven hänsyn gynnar inte kvinnans utveckling. Var empatisk så att du samtidigt som du känner dig in i hur hon har det, kan behålla ditt eget perspektiv och din identitet.

Om hon vill bryta med familjen – hjälp henne att komma fram till en lämplig tidpunkt att bryta.

När ska hon bryta?

Hjälp henne att kontakta socialtjänsten för att få råd och stöd och att få veta vilka möjligheter till hjälp hon har.

Hjälp till kontakt

Hjälp kvinnan att göra en närhetsanalys så att hon kan värdera möjligheter och risker.

Hjälp till analys

Analys av risker och möjligheter

- Vilka personer hotar henne?
- Vilka personer förtrycker hennes rättigheter?
- Är det släkt i Sverige eller i andra länder?
- Hur ser maktfördelningen ut i familjen? Vem bestämmer över vem? När? Var? Hur?
- Vem ansvarar för vad?
- Vilka närstående är positiva till hennes krav på förändring?
- Hur ser kamratkretsen ut? Kan hon lita på dem?
- Har hon pojkvän? Är han ett stöd, oavsett vad hon väljer?
- Vilka vuxna i eller utanför familjen kan bli ett framtida stöd?
- Vilka planer har hon för skola, arbete och bostad?

Myndig elev som utsatts för brott

En myndig kvinna som utsatts för brott, alltså olaga tvång, hot eller våld, bestämmer själv om hon vill kontakta skolkurator. Du måste be henne om lov för att få informera skolkurator. Om kvinnan samtycker, men inte själv söker upp kurator, kan kurator ta kontakt med kvinnan.

Be om lov

Skolkuratoren ska informera henne om hur socialtjänsten kan hjälpa henne, ska också hjälpa henne att anmäla brottet till polisen, och hjälpa henne att få kontakt med socialtjänsten eller ett kriscentrum för kvinnor. Ska vidare följa upp att hon får det skydd hon önskar och har rätt till.

Hjälp till kontakt

En myndig kvinna som utsatts för brott kan själv göra polisanmälan. Uppmana henne till detta och hjälp henne vid behov. Har eleven småbarn måste skolpersonalen anmäla misstänkt brott till polisen.

Polisanmäl om det finns småbarn

Om eleven inte tillåter att skolkurator informeras, kan en lärare hjälpa eleven att ta kontakt med polis, socialtjänst eller kriscentrum för kvinnor.

Om väl kvinnan flytt och brutit med familjen ska skolpersonalen låta andra ta över stödansvaret.

Låt andra ta över

Hedersproblematiken är ny i förhållande till Socialtjänstlagen, LVU och rutinerna hos socialtjänsten. (Se socialstyrelsens meddelandeblad nr 6:2002.) Socialtjänstens normala rutiner kan skada flickan om hon är utsatt för hedersrelaterat våld.

Ny problematik

Kunskap i frågan är en förutsättning för att man ska kunna hjälpa flickan.

Den första kontakten med en flicka som man misstänker utsätts för hedersrelaterat våld sker oftast när skolkurator eller skolsköterska konsulterar socialtjänsten för rådgivning.

Samma socialsekreterare ska ha den fortsatta kontakten med flickan så att denna inte behöver berätta sin historia för flera personer. Redan från början bör flickan ha telefonnummer till ansvariga handläggare, polis och socialjour.

Samma
socialsekreterare
Ge flickan
telefonnummer

Ett utvecklat samarbete med skolan är ofta en förutsättning för att man ska kunna arbeta på ett bra sätt. Samtal för rådgivning ska vara aidentifierade så att inte flickans identitet röjs. Om socialtjänsten får kännedom om flickans namn utgör det automatiskt en anmälan. Socialsekreteraren är då skyldig att kontakta vårdnadshavaren. Man måste vara medveten om att det kan medföra svåra konsekvenser för flickan.

Aidentifierade samtal

Är situationen inte akut så att flickan omedelbart måste omhändertas enligt LVU, är det bra att socialsekreteraren först gör en förhandsbedömning.

Förhandsbedömning

Om en skriftlig anmälan enligt SoL kap14, §1 kommer in till socialförvaltningen, men det inte finns omedelbart skyddsbehov, kan socialsekreteraren göra en förhandsbedömning innan förvaltningen inleder en utredning. Det innebär att socialsekreteraren granskar anmälans allvar.

Granska anmälans allvar

En förhandsbedömning kan också göras i samband med att skolkurator rådfrågar socialtjänsten, och flickan fortfarande är anonym och aidentifierad.

Aidentifierad

Man får inte passivt avvakta händelseutvecklingen. Utnyttja möjligheten att genomföra en förhandsbedömning.

Förhandsbedömningen måste vara tidsmässigt avgränsad och får inte jämföras med en utredning. Under förhandsbedömningen får kontakt inte tas med andra än anmälaren och den flicka det gäller.

Tidsmässigt avgränsad

En förhandsbedömning ska utmynna i ett beslut om att inleda eller inte inleda en utredning enligt SoL. Om inte utredning inleds kan råd- och stödkontakt fortsätta genom skolkurator eller skolsköterskan.

Beslut om utredning eller inte

En förhandsbedömning är ett viktigt verktyg för att noggrant kunna värdera flickans akuta skyddsbehov och vidta åtgärder exempelvis, om det är nödvändigt, ett omedelbart omhändertagande.

Viktigt verktyg

Möt flickan på neutral plats – gärna i skolan. Ett möte på socialkontoret kan verka misstänkt, flickans kontakt med socialtjänsten får inte bli allmänt känt. Även om mötet sker i skolan får det inte väcka uppmärksamhet. Det kan leda till negativa konsekvenser för flickan.

Möte på neutral plats

Ta hänsyn till vilken tid som passar flickan. Hon kan ha stora krav på sig att vara hemma en viss tid.

Ta hänsyn till flickans önskemål

Anmälaren kan följa med som stöd.

Anmälaren ett stöd

Två viktiga delar av förhandsbedömningen är probleminventering och riskbedömning som inbegriper skyddsbehov akut eller på sikt. Samma probleminventering och riskbedömning görs under processen med rådgivning.

Probleminventering

Förhandsbedömningen börjar med en probleminventering. Det är viktigt att ta reda på om flickans problem är hedersrelaterade eller tillhör den normala frigörelsen i tonåren.

Tala inte till flickan i termer av att hon kan vara utsatt för hedersrelaterat förtryck. I en sådan situation är det flickan som skuldbeläggs och förövarna anses ha rätt. Hon kan bli osäker i sin anmälan eller sin rätt att få hjälp. Uppmuntra i stället flickan att själv berätta om sin situation.

Tala inte om hedersrelaterat förtryck

Klarlägg bland annat:

- Anledningen till kontakten
- Tidigare kännedom om flickan eller familjen inom socialtjänsten
- Flickans och familjens bakgrund
- Förekomst av kränkningar, hot och våld
- Förekomst av kontroll och begränsningar av flickans rörelsefrihet
- Akut behov – förvärrad situation
- Skyddsbehov
- Flickans önskan

Två nyckelfrågor till flickan om hennes situation är:

Två nyckelfrågor

Vad får hon inte göra som hon skulle vilja göra?

Vad måste hon göra som hon inte vill göra?

Dessa två allmänna och öppna frågor ger möjlighet för flickan själv att fritt berätta om sin situation och önskemål utan att styras av socialsekreteraren. Svaren på dessa frågor ger ofta en god uppfattning om vilka förhållanden flickan lever under. Ofta framkommer det om hon lever under utsatta förhållanden eller om hon har realistiska krav och förväntningar på vad man ska få göra som underårig och på föräldrars bestämmanderätt.

Berätta fritt om situationen

Frågeställningar som socialsekreteraren bör använda sig av:

Probleminventering – manual

- Hur ser flickans nuvarande familjesituation ut? Föräldrar, syskon, släkt, boende, skola, pojkvän etc?
- Vad har hon för relation till pappa och mamma?
- Vad händer/kan hända om hon bryter mot föräldrarnas/släktens krav/önskemål? Vad är hon rädd för?
- Har flickan utsatts för våld och misshandel? Hur ofta och på vilket sätt?
- Har hon utsatts för hot? Hur ofta och på vilket sätt?
- Har hon utsatts för kränkningar? Hur ofta och på vilket sätt?
- Av vilken anledning har hon utsatts för detta?
- Har hon eller har hon haft synliga skador? Var på kroppen? När har det skett?
- Har någon annan sett misshandeln eller skadorna?
- Vilka begränsningar är hon utsatt för – kamrater, klädsel, fritid, rörelsefrihet?
- Får hon delta i all skolundervisning, även idrott, simning, religionsundervisning, livskunskap, sex- och samlevnadsundervisning och skolresor?
- Måste hon gå direkt till skolan och direkt hem efter skolan?
- Bevakar någon i familj/släkt henne i och kring skolan samt på fritiden? Till exempel syskon, föräldrar, andra.

forts

- Får hon ha kamrater av motsatt kön?
- Har hon pojkvän som hon valt själv? Vet föräldrarna om detta? Accepteras han i så fall av dem?
- Ljuger eller undanhåller hon information till hemmet? Lever hon dubbelliv?
- Har hon fysiska, psykiska eller psykosomatiska problem? (Till exempel huvudvärk, magont, sömnsvårigheter, självmordstankar etc).
- Har flickan egna beteendeproblem? Missbruk? Kriminalitet? Kontakter med kamrater som har ett socialt nedbrytande beteende? Skolfrånvaro? Hur är hennes skolkunskaper och förmåga?
- Har flickans situation förvärrats med tiden? (Ökad begränsning, hot och våld med stigande ålder.)
- Har hon stort ansvar för hemmet, när det gäller städning, matlagning, passning av småsyskon etc? Vilken tid måste hon vara hemma?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Mot hennes vilja eller med en person hon inte känner? Är hon redan förlovad eller gift med någon hon inte vill leva med eller själv valt?
- Vad ska hon göra på sommarlovet? Finns det planer på att åka till hemlandet? Kanske blir en "semesterresa" till hemlandet i stället en överenskommelse om förlovning och arrangerat giftermål.
- Vad har föräldrarna för syn på barn, flickor, giftermål, skola, "svensk/annan kultur"?
- Vad har föräldrarna för inställning till sexualitet?
- Vem bestämmer i familjen?
- Vilken släkt finns i Sverige och vilken släkt finns i andra länder? Vem bestämmer i slakten?
- Föreligger en akut situation eller händelse?

Riskbedömning

Efter probleminventeringen görs en analys och riskbedömning avseende den unga kvinnans situation och behov av skydd. Vid riskbedömningen läggs stor vikt vid flickans egna tankar kring sin situation och hennes lösningar.

En riskbedömning kan även göras kontinuerligt under en utredning enligt 11 kap §§1, 2 SoL.

Hör noga efter vad flickan har för uppfattning om att samarbeta och göra insatser tillsammans med föräldrarna. Diskutera olika sätt att gå vidare.

Vad har hon haft för strategi fram till nu? Vad vill flickan själv?

Det är till hjälp att analysera flickans kontaktnät för att bättre kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ. Det kan också hjälpa flickan att realistiskt bedöma konsekvenserna.

Kontinuerlig
riskbedömning

Flickans egen
uppfattning

Realistisk bedömning

- Vem slår och hotar?
- Vem styr och bestämmer om sanktioner i släkten? Finns denna person i Sverige?
- Har någon syster eller annan kvinnlig nära släkting tidigare gifts bort mot sin vilja, eller misshandlats eller mördats på grund av hedersbrott?
- Har någon annan ung kvinna i släkten lyckats med att gå sin egen väg? har hennes val accepterats? Finns hon i Sverige eller utomlands?
- Finns några närstående som är neutrala eller positiva till flickans krav på förändring och kan vara ett stöd i hennes frigörelse?
- Har hon några sociala kontakter och vuxna stödpersoner utanför familjen, till exempel i skolan?
- Vilka kamrater kan hon lita på ställer upp?
- Har hon en pojkvän? Är han ett stöd eller en belastning i frigörelsen?
- Vilka andra vuxna i eller utanför den egna etniska gruppen litar hon på, som kan bli ett framtida stöd?

Ge alternativ till lösningar

Gå igenom vad olika alternativ till lösningar kan få för konsekvenser. Vilka blir konsekvenserna enligt flickan? Planera framåt och ligg steget före när det gäller behov av hjälp/stöd.

Gå igenom konsekvenserna

En brytning med familjen kan utgöra ett livslångt hot och kan innebära en stor ensamhet. Särskilt för en myndig flicka som själv bestämmer över sina val är detta viktigt att medvetandegöra.

Var noggrann. Ge flickan hopp. Bedöm hennes behov av hjälp.

Ge flickan hopp

Ge information om vad socialtjänsten kan göra. Klargör tydligt olika möjligheter till hjälp och stöd från skola, socialtjänst och polis när det gäller till exempel skydd och boende.

Ge flickan information

Ju fler av varningssignalerna som visar sig vid probleminventeringen, desto större risk finns att flickans hälsa och utveckling påtagligt skadas. Det är dock viktigt att vara medveten om att enbart någon enstaka av dessa varningssignaler kan vara så allvarlig och omfattande att den ensam innebär en fara för flickans hälsa och utveckling.

Allvarliga varningssignaler

I vissa fall är flickans situation så akut att ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU måste göras.

Omedelbart omhändertagande

Annars planerar vi framåt utifrån vad flickan själv önskar, till exempel stöd att själv påverka föräldrar och syskon, få hjälp att förändra sin hemsituation via socialtjänsten, olika stödinsatser och kontaktmöjligheter som finns. Man måste också tillsammans med flickan finna en strategi om det inte blir som flickan önskar och hoppas.

Planera efter flickans egen önskan

En framtidsstrategi

- Synliga skador
- Utsatt för hot, stark kontroll, kränkningar, fysisk/psykisk misshandel
- Flera inom familjen/släkten utsätter henne för hot och våld
- Hot och våld som straff
- Hoten och våldet mot flickan har ökat successivt
- Rigid kontroll av fritid, klädsel, kamrater, tider
- Ökad begränsning och kontroll med stigande ålder
- Konkreta planer på äktenskap mot flickans vilja och/eller att hon skall resa till hemlandet
- Är förlovad eller bortgift
- Utsatt för sexuella övergrepp, graviditet
- Icke accepterad pojkvän, få eller inga kamratkontakter
- Inget stöd inom familjen från förälder eller syskon
- Inga sociala kontakter eller vuxna stödpersoner utanför familjen
- Tidigare våld mot barnen inom familjen eller från fadern mot modern
- Bortgifta syskon/kvinnor/barn finns i familjen/släkten
- Patriarkal familjestruktur/isolerad familj/stor och belastad familj/ekonomiskt utsatt familj
- Tidigare aktuella inom socialtjänsten för anmälan/utredningar om barn som far illa
- Tidigare dömda för våldsbrott inom familjen/släkten

Analys av skyddsbehovet

Efter probleminventering och riskbedömning görs en analys av om det finns behov av akut hjälp och skydd. De initiala insatserna avgörs av vad som framkommit under probleminventeringen och riskbedömningen över flickans grad av utsatthet, behovet av skydd, hennes ålder och mognad.

Om inte behov finns av omedelbara insatser för att skydda flickan, så får hon vid det inledande samtalet telefonnummer till socialtjänstens handläggare, polis, socialjour och kvinnojour. Observera att länspolisen har en särskild grupp med särskilda erfarenheter av hedersproblematiken.

Dessa myndigheter ska ha information så att de känner till flickan och hennes situation. Om och när flickan ringer så vet den som tar emot samtalet vad det gäller och har beredskap att handla. Ibland kan budskap i form av koder vara nödvändiga att använda.

**Ge flickan viktiga
telefonnummer**

**Informera de hjälpande
myndigheterna**

I en utredning har man nytta av de uppgifter om skyddsbehovet som kommit fram under förhandsbedömningen. Det finns även möjlighet att bekräfta eller förkasta uppgifterna i kontakt med andra än anmälaren och flickan själv.

Använd tolk vid behov, så att inga missförstånd uppstår. Du som handläggare måste ha kunskap om tolkens inställning till problematiken och vara övertygad om att denne tagit ställning mot det hedersrelaterade våldet. Tolken måste vara kompetent.

Utred tolkens inställning

Avväg möjligheten att tolka via telefon, detta gör mötet mer personligt och flickan kan uppleva samtalet mindre hotfullt. Lyssna på flickans önskemål.

Tolkning i telefon

Om kvinnan är över 18 år fattar man beslut om utredning ska inledas eller inte, om eventuella akuta åtgärder, frivilliga insatser eller tvångsingripande enligt LVU ska vidtas.

Brott mot omyndig

Är personen omyndig och utsatt för brott behöver man bereda vård enligt 2§ LVU på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet som gör att en påtaglig risk finns för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Om situationen är akut fattar ordföranden i socialnämnden beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt 6§ LVU samt placering enligt 11§ LVU.

Ordföranden fattar beslut

Det är då nödvändigt att samtidigt besluta enligt 14§ LVU om att hemlighålla uppgifter om placering och vistelseort, att begränsa umgänge som innefattar att inte få träffa förälder, att inte tillåta telefonsamtal med familjen och andra släktingar och att inte tillåta brevväxling. Detta beslut om tillfälliga restriktioner är nödvändigt för att institutionen skall kunna skydda flickan.

Hemlighåll placering

Begränsa umgänge med föräldrar

Bedöm vid en placering utifrån flickans ålder och mognad behovet av avstånd till hemmet och lämplig geografisk placering. Det kan vara olämpligt att hon placeras i en stadsdel där den egna invandrargruppen bor, då ryktet kan spridas snabbt och utgöra ett hot mot henne. Bedöm vidare boendeform och vilka professionella stödjare hon behöver.

Bedöm geografisk placering

Vårdnadshavare måste underrättas enligt bestämmelser i Förvaltningslagen och i 11 kap 8§ SoL. Sker en anmälan måste beslut fattas om utredning enligt 11 kap 1, 2§ SoL. Även när ett omedelbart omhändertagande sker enligt §6 LVU, ska vårdnadshavarna informeras i samband med att utredning inleds enligt 11 kap 1,2§ SoL .

Lagstiftning om underrättelse av vårdnadshavare

Hur kontakten med flickans föräldrar sker är en känslig fråga. Om en omyndig flicka misstänks vara utsatt eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld behöver man göra en grundlig värdering av flickans behov av skydd innan vårdnadshavaren kontaktas.

Känsligt att kontakta föräldrarna

Att flickan besöker socialtjänsten kan medföra ytterligare sanktioner från familjen, det kan också hända att flickan försvinner från kommunen när föräldrarna får veta att hon sökt hjälp.

Flickan kan försvinna

När och om vad vårdnadshavaren ska underrättas diskuteras utifrån probleminventeringen och riskbedömningen. Om det finns risk för hot, undersök möjligheten att sekretesskydda delar av anmälan. Här kan 14 kap 4§ 2 st SekrL användas.

Sekretesskydda delar av anmälan

Om flickan fyllt 18 år och därmed är myndig ska föräldrarna inte informeras.

Informera inte myndig persons föräldrar

Bedöm hur och när föräldrarna ska kontaktas för att inte skada flickan. Bedöm var samtalet lämpligast äger rum. Det kan vara på socialkontoret. Detta för att tydliggöra socialtjänstens roll och myndighetsutövning. Finns det en säkerhetsrisk så kan denna lättast förebyggas på socialkontoret. Eventuella risker bedöms utifrån den riskanalys som gjorts utifrån flickans situation. Överväg om polis bör finnas med, men ta det försiktigt, tänk på konsekvenserna och förvärra inte situationen genom att hota familjens heder.

Bedöm när, var och hur samtalet ska äga rum

Erbjud en plan för fortsatta samtal med föräldrarna.

Erbjud en plan

Informera vårdnadshavaren om följande:

- Vem som är ansvarig handläggare på socialtjänsten
- Vem som är ansvarig chef
- Vilka beslut som har fattats, av vem och varför
- Vad dessa beslut innebär för vårdnadshavarna i form av rättigheter/restriktioner
- Möjligheten att överklaga beslut
- Möjligheten att erhålla ett juridiskt ombud eller offentligt biträde
- Hur den fortsatta handläggningen kommer att gå till
- Hur en utredning går till och vad det innebär
- Tidsschemat för handläggningen
- Erbjud krisbearbetning samt olika stödinsatser

Det som sägs om offentligt biträde, läkarundersökning, polisanmälan och personskydd kan gälla såväl omyndiga flickor och myndiga kvinnor.

Socialtjänsten ska ansöka hos länsrätten om ett offentligt biträde åt flickan. Man måste alltid föreslå en advokat med kompetens och erfarenhet av problematiken kring flickor utsatta för hedersrelaterat våld. Kontakt med en sådan kan man få genom länsstyrelsens expertgrupp, se Kontaktpersoner sid 90. Den person som utses till offentligt biträde kan sedan också vara målsägandebiträde vid en eventuell kommande brottmålsrättegång.

Föreslå kompetent
advokat

Socialsekreteraren måste också ta ställning till två andra saker, läkarundersökning och polisanmälan.

Läkarundersökning

Om flickan varit utsatt för våld skall en läkarundersökning omedelbart göras. Det är nödvändigt att flickan vid behov kommer under adekvat behandling inom sjukvården. Det är också viktigt att eventuella skador undersöks och blir dokumenterade. Det är nödvändigt för att ett rättsläkarintyg ska kunna utfärdas. Detta är viktigt inför en polisutredning och en eventuell rättegång.

Skador måste
dokumenteras

Polisanmälan

Socialtjänsten kan med stöd av 14 kap 2 § st 5 SekrL polisanmäla misstanke om brott begångna mot barn, och därmed bryta sekretessen inom socialtjänsten. Paragrafen innefattar brott som misshandel och sexuella övergrepp.

Kan bryta sekretessen

Det händer att socialsekreterare avstår från polisanmälan med hänvisning till att familjen har en annorlunda kultur.

Alla invånare lyder under svensk lagstiftning. Att inte polisanmäla hedersrelaterade brott kan vara negativ särbehandling av flickorna och kvinnorna. Flickor som utsätts för hedersrelaterat våld blir aktuella inom socialtjänsten eftersom deras behov och rättigheter enligt svensk lag och FN:s mänskliga rättigheter, har kränkts. Då får inte socialtjänsten fortsätta med denna särbehandling.

Ge inte flickorna
negativ särbehandling

Betydelsen av kontinuitet och tidsperspektiv när det gäller brottet grov kvinnofridskränkning har fått stor betydelse i lagstiftningen.

Därför är det viktigt att polisanmäla varje gång det finns misstanke om brott. Det får stor betydelse då barn levit under bristande omsorg under lång tid med misshandel, kränkningar och hot. Erfarenheterna visar att en polisanmälan skapar tydlighet både inför flickan och för hennes familj. Det blir även tydligt vad som är tillåtet respektive förbjudet enligt svensk lag.

Anmäl varje gång

Skapar tydlighet

Huvudregeln är att misstänkt våld mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn ska polisanmälas. Socialnämnden har dock ingen skyldighet att anmäla brott mot barn, utan bör pröva frågan om

Ingen
anmälningskyldighet

anmälan i varje enskilt fall. Om det saknas konkreta uppgifter om att brott begåtts kan det finnas anledning att avvakta med polisanmälan.

Samråd alltid med polis och åklagare innan beslut fattas! Bestämmelserna i sekretesslagen utgör inget hinder mot att man lämnar uppgifter till polis eller åklagare om misstanke om brott mot någon som är under 18 år.

Överväg vid vilken tidpunkt en polisanmälan ska göras. Fundera även över om det är nödvändigt att omhänderta flickan eller pojken i samband med en polisanmälan. Om föräldrarna blir rädda kan annars familjen flytta från kommunen.

Det är polisens uppgift att utreda huruvida ett brott begåtts. Socialtjänsten ansvarar för den sociala utredningen.

Dokumentera beslutet att polisanmäla eller ej polisanmäla.

Tidpunkt för polisanmälan

Omhänderta i samband med polisanmälan?

Dokumentation

Personskydd hos polisen

I de fall det är nödvändigt med skydd åt flickan, tar handläggaren på socialtjänsten kontakt med den avdelning inom polisen som har hand om personskydd. Detta görs samtidigt som polisanmälan.

Särskild avdelning för personskydd

Denna särskilda avdelning inom polisen utreder och bedömer vilken form av personskydd som behövs och om larpaket behövs för den utsatta flickan/kvinnan.

I vissa fall är skyddad vistelseadress och begränsning av umgänge enligt 14§ LVU tillräckligt.

När personen är myndig

Om personen är över 18 år kan skyddat boende beviljas och organiseras omedelbart enligt 4 kap 1§ SoL. En kvinna över 18 år kan också själv vända sig till polisen som bedömer skyddsbehovet, exempelvis om hon behöver skyddad identitet eller få polishjälp.

Polisen bedömer skyddsbehovet

En myndig kvinna bestämmer själv om föräldrar eller familjemedlemmar skall underrättas. Vill hon att underrättelse skall ske, görs en planering utifrån kvinnans behov och önskan. Om hon vill ha hjälp, ge informationen då föräldrarna kommer till socialkontoret. Om kvinnan inte vill informera föräldrarna – hänvisa föräldrarna till polisen om de har frågor kring hennes försvinnande.

Hjälp med att underrätta föräldrar
Hänvisa till polisen

Kvinnan kan behöva ekonomiskt bistånd. Planera för en meningsfull fortsättning.

Planera för meningsfull fortsättning

Våld i nära relation mot kvinnor

Våld i nära relation mot kvinnor

Definition

Våld mot kvinnor är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och definieras enligt FNs deklaration 1993:

...våld som riktar sig mot kvinnor på grund av hennes kön

...våld som förorsakar eller kan förorsaka fysiskt eller psykiskt lidande eller kroppslig skada

...våld som innebär hot, tvång eller godtyckligt frihetsberövande

...misshandel, våldtäkt och sexuellt utnyttjande; sexuella trakasserier och sexuellt förödmjuknade på arbetsplatser, i skolor, massmedia och reklam.

I brottsbalken:

Misshandel mot kvinnor är att i en pågående eller avslutad relation tillfoga en kvinna kroppsskada, sjukdom eller smärta, eller försätta henne i vanmakt eller motsvarande tillstånd. Om gärningen varit livsfarlig, eller om gärningsmannen tillfogat kvinnan svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller visat särskild hänsynslöshet eller råhet, bedöms misshandeln som grov. Våldtäkt förekommer ofta i samband med misshandel.

Myndigheterna ska...

...skydda kvinnan från ytterligare övergrepp, påtryckningar och repressalier

...skona kvinnan från att känna myndigheternas agerande som bestraffning eller mistroende

...tillerkänna kvinnan rättsskydd

...samordna sina åtgärder i inledningsskedet så att respektive myndighet inte hindrar eller försvårar varandras utredningar

...medverka till att respektive myndighets utredning blir så snabb och skonsam som möjligt för alla i familjen

...bereda kvinnan och hennes familj vård och behandling för fysiska och psykiska skador och följdverkningar

En kvinna som utsätts för misshandel i nära relationer är i behov av hjälp och stöd. Socialtjänsten har ett eget utredningsansvar, oberoende av polisens och åklagarens utredning. Socialtjänstens viktigaste uppgift är att erbjuda skydd. Socialtjänsten har även samordningsansvar.

Ansvar för
skydd och samordning

Utse om möjligt två socialsekreterare - en för mannen och en för kvinnan.

Två socialsekreterare

Samtalet med kvinnan

För aldrig samtal med syfte att reparera förhållandet mellan kvinnan och mannen. Båda är i behov av stöd och hjälp, var för sig. Rekommendera inte familjeterapi eller familjerådgivning då paret lever tillsammans. Sådan behandling kan öka våldet inom familjen!

Rekommendera inte
familjeterapi

Kvinnan har lyckats eller håller på att ta sig ifrån en våldsverkare. Stötta henne i det.

Stötta kvinnan i ett
uppbrott

Tänk på att våldet kan trappas upp vid separationer. Medla aldrig mellan parterna. Uppmuntra inte att paret träffas eller har kontakt när kvinnans säkerhet inte kan garanteras.

Försök aldrig medla!

Motivationen för att ta emot stöd och hjälp är störst så nära det akuta skedet som möjligt. Se därför till att träffa kvinnan/mannen under några planerade träffar under kort tid.

Planerade träffar under
kort tid

Låt inte kvinnan sitta ensam i väntrummet. I samtalet med kvinnan – ge dig tid att lyssna aktivt och visa förståelse och, framför allt, respekt!

Låt inte kvinnan sitta ensam i väntrummet

Våga fråga rakt på sak: Har du blivit slagen? Sparkad? Knuffad? Av någon närstående person? Påminn om att man inte får slå någon under några omständigheter.

Fråga rakt på sak

Låt kvinnan berätta. Lyssna. Tro på henne.

Lyssna på kvinnan

Respektera kvinnans rädsla och behov av skydd. Ta reda på vad kvinnan är mest rädd för och vad hon är rädd för ska hända i framtiden.

Tro på henne

Möt kvinnan där hon är. Vad vill hon? Vilka handlingsvägar ser hon för att komma bort från våldet? Stötta henne i dessa. Kom inte med pekpinnar och färdiga lösningar om vad hon borde göra.

Inga pekpinnar

Tolkhjälp

Använd alltid tolk om kvinnan är invandrare och har svårt att förstå eller göra sig förstådd. Använd listan över tolkar. Visa den för kvinnan så att hon kan godkänna tolken. Använd aldrig någon anhörig som tolk! Använd aldrig barn som tolkar! Utnyttja vid behov telefontolkning, gärna med högtalartelefon.

Använd tolk - aldrig anhöriga eller barn

Dokumentera kvinnans berättelse och skador.

Dokumentera

Kritisera inte mannen eller kvinnan för deras relation, det ökar bara de känslor av skam och skuld som kvinnan sannolikt har.

Kritisera inte

Polisanmälan

Uppmana kvinnan att polisanmäla misshandeln, om detta inte redan är gjort. Erbjud henne att gå med till polisen, hon kan vara i behov av stöd i detta. Ta hand om henne både före och efter polisanmälan. Uttryck vikten av polisanmälan, men tänk på att hon behöver ordentligt skydd i samband med att denna görs. Berätta hur polisen arbetar, rättsprocessen m m. Informera om trygghetskapande åtgärder. Respektera kvinnor som tvekar att anmäla.

Uppmana till polisanmälan

Gå med till polisen

Observera att kvinnan troligare gör polisanmälan om hon vet att det finns insatser för mannen. Du som socialsekreterare bör diskutera detta med henne. Du kan rådgöra med polis och åklagare i det enskilda fallet.

Respektera tvekan

Om kvinnan är osäker på om hon ska göra polisanmälan eller inte, be henne föra dagbok en tid, så att hon har exakta uppgifter till en framtida polisanmälan eller rättegång.

Be kvinnan föra dagbok

Påminn om att kvinnan har rätt till hjälp från socialtjänsten även om hon inte gör polisanmälan. Det är kvinnan själv som beslutar om polisanmälan. Socialnämnden kan endast under vissa omständigheter bryta sekretessen och anmäla misstanke om brott till polis eller åklagare.

Kvinnan själv beslutar om polisanmälan

Kan bryta sekretessen

Kvinnans behov av skydd

Ta reda på vilket skydd kvinnan är i behov av. Vart ska kvinnan och barnen ta vägen? Är hon och barnen säkra där hon är? Kommer anhöriga eller vänner att ta kontakt med honom för att försöka medla? Har kvinnan ett tillförlitligt nätverk?

Informera om kvinnojouren. Lämna kvinnojourens informationsbroschyr. Informera om andra instanser där hon kan få stöd och hjälp. Till exempel inom psykiatrin eller hos kyrkans diakoner.

Informera om kvinnojouren

Uppföljningssamtal

Erbjud alltid ett uppföljningssamtal. Då är det lämpligt att återigen informera om de möjligheter till hjälp som finns. Följ regelbundet upp planer och överenskommelser som gjorts i det enskilda ärendet.

Erbjud alltid uppföljningssamtal

Läkarundersökning och vård

Hjälp kvinnan till läkarundersökning för att få skador omsedda och dokumenterade. Finns våldtäkt med i bilden, kontakta kvinnokliniken på Näl i Trollhättan. Med tanke på en framtida rättegång ska skadorna dokumenteras så snabbt som möjligt. Om det dyker upp blåmärken efter något dygn eller mer, ska dessa också dokumenteras av läkare.

Snabb dokumentation av skador

Uppmana henne att inte duscha och inte göra sig av med underkläder innan hon blivit undersökt. Om kvinnan av någon anledning inte vill gå till läkare för dokumentation så uppmana henne att visa blåmärken och andra skador för personer som hon sedan kan kalla in som vittnen under en eventuell rättegång. Råd henne att berätta så detaljerat som möjligt.

Inte duscha
Spara underkläder
Visa blåmärken och berätta för vittnen

Om de fysiska skadorna är omfattande, kanske läkare remitterar henne vidare till inläggning på sjukhus, eller bedömning av rättsmedicinare. Samråd med kvinnan, sjukvården och eventuell kvinnojour om vart hon kan ta vägen efter undersökningen.

Inläggning på sjukhus
Vart ska kvinnan ta vägen efteråt?

Om kvinnan är självmordsbenägen, svårt deprimerad eller har andra psykiska symptom är det nödvändigt att socialsekreteraren eller någon närstående följer henne till en psykiatrisk mottagning för adekvat vård.

Tydlig arbetsfördelning

Gör en tydlig arbetsfördelning över vad du som socialsekreterare gör, och vad andra myndighetspersoner eller till exempel kvinnojourens medlemmar gör.

Gör arbetsfördelning!

Kan kvinnan fortsätta arbeta, eller behöver hon sjukskrivas?

Sjukskrivning?

Vem hjälper till med advokatkontakter?

Advokatkontakter?

Vem ska hjälpa kvinnan med stöd- eller krissamtal?

Krissamtal?

Finns det någon utomstående som kvinnan har förtroende för? Ta reda på hur kvinnans sociala nätverk ser ut. Har hon vänner som orkar lyssna? Uppmana kvinnan att involvera de närmaste som hon kan lita på, inklusive kollegor och chefer.

Kvinnor inom kvinnojourerna är bra samtalspartners. Har du själv som socialsekreterare tid och kompetens nog för krissamtal med kvinnan? Ofta behöver kvinnan professionella stödsamtal.

Kvinnojouren

Erbjud alltid kvinnan flera kontakttillfällen med kurator eller andra, som kyrkans diakoner, psykiater eller psykolog på vuxenpsykiatri. Psykiatriska kliniken akutmottagning på Näl erbjuder hjälp dygnet runt.

Kurator, psykolog eller psykiater

Om kvinnan vill flytta hemifrån

Diskutera om kvinnan behöver begära besöksförbud för mannen. Informera om målsägarbiträde och advokatkontakter.

Besöksförbud

Målsägandebiträde

Kontakta kvinnojouren om kvinnan behöver hjälp med tillfälligt boende för sig och barnen. Följ henne dit om hon behöver stöd.

Tillfälligt boende

Förberedelsearbete och flyttning till kvinnojourens lägenhet eller annat boende kan ta mycket tid i anspråk. Du som socialsekreterare bör avboka andra tider så att du kan fullfölja arbetet på ett bra sätt.

Gör inte någon långtidsplanering, uppmana kvinnan att tänka i kort perspektiv. Du kanske måste bromsa henne, och hjälpa henne att sätta struktur på en liten bit i taget. Visa henne på möjligheter - var en medtänkare. Stöd henne att göra en checklista, så hon har allt hon kan behöva. Var tydlig!

Struktur - en liten bit i sänder

Gör en checklista

- Kontrollera om det finns reservkläder till barnen och kvinnan dit hon kommer, om hon inte hunnit få med sig ombyte.
- Kontrollera om ni behöver handla på vägen - mat, blöjor, tandkräm, kläder, så att det räcker tills ni ses nästa gång.
- Se till att kvinnan har kontanter.

Om kvinnan är rädd för att ta sig till sin bostad för att hämta personliga tillhörigheter, kan polisen hjälpa till.

Polishjälp

Innan du gör nästa besök, kontrollera per telefon hur kvinnan mår. Räkna inte med att hon kontaktar dig själv, oftast mår hon alldeles för dåligt för det. Hon kanske inte heller är van vid kontakt med sociala myndigheter.

Ring och kolla hur hon mår!

Gör ett andra besök högst ett par dagar efter att kvinnan kommit till skyddad bostad. Vid detta besök tar man upp frågor som rör såväl familjens psykosociala situation som den ekonomiska.

Gör ett andra besök

Ekonomisk hjälp

Om kvinnan behöver både stöd och ekonomisk hjälp, bör två socialsekreterare utses. Utöver vanlig ekonomisk biståndsansökan

Utse två socialsekreterare

kan kvinnan söka stöd till titthål och säkerhetslås, liksom andra säkerhetsåtgärder till bostaden, som telefon, nummerpresentatör och hemligt telefonnummer.

Stöd till titthål mm

Tänk på att det ofta är mannen som har hand om familjens ekonomi - gör en individuell biståndsbedömning och se det som ett krisstöd.

Individuellt krisstöd

Tänk på transportkostnader för kvinnan till sjukvård eller samtalskontakt, och för barnen till förskola/skola eller till släktingar och vänner. Barnen behöver kunna upprätthålla sina sociala kontakter. Barnen har också ett särskilt behov av att gå kvar i sin förskola eller sin skola och sitt fritidshem.

Transporter för kvinnan och barnen

Arrangera nätverkssamtal där kvinnan får träffa de personer och myndigheter som tillsammans kan redovisa vilket stöd de kan ge familjen.

Nätverkssamtal

Ge kvinnan remiss till andra myndigheter där hon kan få hjälp.

Remisser

Om kvinnan ändå stannar i hemmet

Informera om vilka hjälpinstanser som finns. Ge henne telefonnummer och adress till kvinnojourerna. Fråga om hon har stöd i sitt nätverk. Involvera så många som möjligt i hennes nära omgivning. Inge hopp - berätta att de flesta som lyckats bryta sig ur ett misshandelsförhållanden har försökt flera gånger innan de går.

Informera om kvinnojour och andra hjälpinstanser

Inge hopp

Avtala alltid tid för återbesök, och motivera henne att komma tillbaka. Hör efter hur du kan kontakta henne, namn och vistelseadress.

Alltid tid för återbesök

Hjälp henne att göra en säkerhetsplanering om hon måste lämna hemmet snabbt. Uppbrottet kanske måste ske i smyg. Uppmana henne att ha följande saker i säkert förvar, lätta att samla ihop, om hon senare väljer att lämna hemmet. Erbjud henne en checklista över vad hon bör ta med:

Säkerhetsplanering

Checklista

- Klargör att det i en nödsituation *inte* är egenmäktighet med barn att ta med sig barnen.
- Identitetshandlingar för kvinnan och barnen, körkort, pass, hälsokort.
- Viktiga dokument, försäkringsbrev.
- Dokument om vem som är vårdnadshavare.
- Eventuell medicin för kvinnan och barnen.
- Kläder, leksaker och personliga tillhörigheter till kvinnan och barnen, såsom affektionssaker, foton, smycken.
- Extranycklar till bil, bankfack samt bankomatkort.
- Hyreskontrakt.
- Alla familjens kontonummer. Kvinnan kan behöva stöd för att skaffa sig ett eget bankkonto.
- Telefonnummer och adresser till vänner.

Följ återkommande under en längre tid misshandlade kvinnor som du haft kontakt med men som återvänt till hemmet. Ta reda på hur kvinnan vill bli kontaktad. Telefonsamtal eller annan lämplig kontakt - tänk på att brev från en myndighet kanske göms undan av mannen och inte når kvinnan.

Hur vill kvinnan bli kontaktad?

Ta hand om barnen!

Hur ser situationen ut för eventuella hemmavarande barn? Barn i familjer där misshandel sker, blir ofta bortglömda då föräldrarnas problem är så akuta och dominerande.

Kvinnorna är ofta oroliga för att anmälan till socialtjänsten resulterar i att barnen tas ifrån dem. De känner sig ifrågasatta som mödrar därför att de lever med en man som misshandlar dem. Olika personalgrupper har också känt denna oro. Kunskaperna om vad som händer dessa barn och ungdomar har varit bristfällig. För att det är en känslig sak, har man inte alltid frågat om barnens situation.

Ta reda på var barnen fanns när misshandeln ägde rum, och vad barnen sett och upplevt. Genomför det första samtalet med barnen tillsammans med modern, därefter om det bedöms lämpligt, enskilda samtal med barnen. För bedömning av barnens utveckling kan psykolog från BUP anlitas.

Vad har barnen sett?

Var finns barnen nu? Är de säkra där? Ska de hämtas, hur ska det gå till? Om kvinnan lämnar hemmet, ska barnen följa med henne? Eller bo en tid hos anhöriga? Har barnen redan något vuxenstöd utanför hemmet?

Var finns barnen nu?

I samband med bedömningen om vart barnet ska ta vägen, tala med barnen om vad som hänt, var tydlig, det ger struktur och trygghet. Berätta vem som har ansvaret nu.

Tala med barnen om vad som hänt

Det är ett större psykiskt trauma för barn att uppleva misshandel mellan föräldrarna än att själva bli slagna. Därför ska en utredning enligt 11 kap 2 § SoL inledas. Framkommer det att barnen har behov av stöd ska adekvata insatser sättas in. Barnet kan t ex erbjudas hjälp med krisbearbetning på kvinnojouren, läkarkontakt eller kontakt med BUP.

Inled alltid utredning av barnens situation

En kvinna som lever i en misshandelsrelation kan vara dåligt rustad att ta hand om sina barn. Hon kan därför behöva stöd i sin föräldrafunktion. Barnen är i behov av trygga vuxna omkring sig. Hur kan moderns ansvarstagande för barnen stärkas?

Stöd i föräldrafunktionen

Mödrar skyddar sina barn och vill gärna tro att de är ovetande om vad som hänt. Bestäm vem som konfronterar kvinnan med det faktum att barn ser, hör och lider av det våld de sett.

Konfrontera kvinnan

Barnen behöver i första hand lugn och ro – först därefter är det lämpligt att lägga upp en plan för fortsatt skolgång och så vidare. Barnens behov av lekkamrater har ofta kommit i kläm eftersom

Behov av lugn och ro
Lekkamrater

modern mått dåligt. Barnen kan vara i behov av extra fritidsaktiviteter eftersom väntan kan bli lång och ångestfull för dem.

I många fall är mannens aggression riktad både mot kvinnan och barnen. Våldet upphör sällan i samband med en separation, eller att familjen flyttar isär. Tvärtom, ofta ökar det. I en akut våldssituation har mannen inte rätt till obligatoriskt umgänge med barnen.

Ej obligatorisk umgängerätt

Var observant på om modern säger nej till faderns umgänge med barnen. Är det kvinnans sätt att skydda barnen? Kan det betyda att barnen också varit utsatta för misshandel eller övergrepp?

Är barnen också utsatta för brott?

Mannen som misshandlar

Var finns mannen nu? Hur ser hotet ut? Har han vapen? Är han våldsam?

Hur ser hotet ut?

Fråga om socialtjänsten kan kontakta mannen. Utse en särskild socialsekreterare för honom.

Har mannen vapen?

En särskild socialsekreterare

Utgå från att mannen ensam har ansvar för det våld han utövar. Mannen behöver stöd för att kunna ta detta ansvar. De män som söker hjälp med att hantera sina känslor av desperation och vanmakt tenderar att minska sin våldsbenägenhet. Uppmana därför mannen att söka krishjälp, stöd och behandling.

Ge mannen stöd

Mannen behöver också information om den sociala och rättsliga processen samt vad som förväntas av honom.

Ge mannen information

Mannen bör få framföra sina krav via en egen advokat.

En egen advokat

Om kvinnan vill ha skilsmässa

För kvinnor som väljer att separera från mannen är det viktigt att skapa varaktiga lösningar. De har ofta isolerat sig, och måste bygga upp ett eget liv kring vänner, arbete och intressen. Annars är risken stor att de återvänder till mannen.

Ett eget liv

Be kvinnan att aldrig diskutera skilsmässa och vårdnad i enrum med den man som misshandlar henne.

Kvinnan har rätt att begära att få vårdnad om barnen även under skilsmässotidens betänketid på sex månader.

Rätt begära vårdnad

Det är inte huvudregel att en man som misshandlar anhålls eller häktas. Därför är den misshandlade kvinnan ofta tvingad att ta sin tillflykt till någon provisorisk bostad tillsammans med barnen.

Först när ansökan om skilsmässa är gjord, kan kvinnan begära att få bo kvar i bostaden under skilsmässotiden och att bli tilldömd denna i en skilsmässodom. Svensk lagstiftning har dock inga regler om vem som i första hand tilldöms bostaden vid misshandelsfall. Vid samboförhållande kan kvinnan stämma mannen för att försäkra sig om att få bo kvar.

Begäran att få bo kvar i bostaden

Stämning för att få bo kvar

Internt arbete inom socialkontoret

Gör en årlig uppföljning av det interna arbetet på socialkontoret. Följ upp genomförda utbildningar angående våld i nära relation, och planera för kommande behov.

Uppföljning varje år

Besök kvinnojourer och brottsofferjourer och informera om socialtjänstens hjälpmöjligheter.

Besök kvinnojourer och brottsofferjourer

Följ med i forskningsresultat om våld i nära relation. För närvarande ökar frekvensen i landet av brott mot besöksförbud. Uppmärksamma nya lokala trender och utveckling inom området.

Forskningsresultat

Vårdcentraler

Distriktssköterskemottagningar

Jourcentralen

Barnvårdscentraler

Ungdomsmottagningar

Barnmorskemottagningar

En kvinna som utsatts för våld från den som hon borde kunna lita på allra mest, håller tyst och vågar inte visa den trasiga familjebilden för omvärlden. Hon skäms. I de flesta fall tar hon inte i första hand kontakt med någon av samhällets institutioner eller kvinnojourerna. Oftast är sjukvården den instans som först kommer i kontakt med misshandlade kvinnor. Hon kommer för att få sår och skador omsedda. Oftast uppger hon andra skäl än misshandel som orsak till skadorna.

Ett första mål för sjukvården är att behandla skadorna. Tveka inte att fråga kvinnan konkret om hon är slagen, har fått en örfil, är sparkad etc, beroende på skadan. Fråga inte om hon är ”misshandlad” – hon ser det inte så. Trots eventuellt nekande svar, informera om vart hon kan vända sig för att få stöd. Försök förmå misshandlade kvinnor att polisanmäla förövarna.

Sjukvården har även i uppgift att säkerställa bevisning inför en eventuellt kommande rättegång mot förövaren. Därför ska en noggrann läkarundersökning utföras, även om kvinnan uppger andra orsaker, med dokumentation av fynden i ord och bild.

Så här kan kvinnan tas emot

När en kvinna som du misstänker utsatts för våld, kommer till mottagningen, ska hon snabbt visas in på ett rum. Om mannen är med, avvisas han vänligt men bestämt!

Avvisa mannen

Lämna inte kvinnan ensam i rummet, utan se till att någon av sjukvårdspersonalen är närvarande.

Lämna inte kvinnan ensam

Använd alltid tolk om kvinnan är invandrare och har svårt att förstå eller göra sig förstådd. Använd auktoriserade tolkar från tolkförmedlingarna i Karlstad eller Vänersborg. Visa förteckningen över tolkar för kvinnan så att hon kan godkänna tolken. Använd aldrig någon anhörig som tolk! Utnyttja vid behov telefontolkning, gärna med högtalartelefon.

Visa listan på tolkar
för kvinnan
Använd aldrig
anhörig som tolk

Vad läkaren bör tänka på:

Håll enskilt samtal med kvinnan. Ge dig tid att lyssna aktivt och visa förståelse och – framför allt – respekt! Låt kvinnan berätta. Lyssna. Tro på henne.

Lyssna på kvinnan
Tro på kvinnan

Även om kvinnan söker för diffusa symptom, våga fråga rakt på sak.

Våga fråga rakt på sak

Fråga: Har du blivit slagen? Sparkad? Knuffad? Av någon närstående person? Har du någon gång utsatts för sexuellt våld utan din önskan?

Fråga om kvinnan har polisanmält. Stötta kvinnan i att göra en polisanmälan.

Stöd kvinnan i att
göra polisanmälan

Kvinnan vågar ofta inte tala om att hon blivit slagen, utan uppger att skadorna har andra orsaker. Framhåll trots detta möjligheterna till hjälp. Säg: När det ser ut på det här viset så brukar det vara fråga om misshandel. Om hon ändå nekar, har man ändå sått ett frö. Informera om kvinnojourerna i Dalsland och lämna deras informationsbroschyr eller från Rikskvinnocentrum om våld mot kvinnor!

Lämna alltid information
om kvinnojour

Kritisera inte kvinnan för parets relation, det ökar bara de känslor av skam och skuld som kvinnan sannolikt har.

Kritisera inte

Erbjud alltid kvinnan kontakt med kurator för krisbearbetning. I uppföljning senare kan psykoterapi bli aktuell. För en misshandlad kvinna med psykiska problem sedan tidigare, försöker man ordna snar kontakt med hennes ordinarie terapeut. Lämna information om kvinnojouren och erbjud henne att ta kontakt med kvinnojouren redan hos dig.

Stöd av kurator
eller psykoterapi
Om kvinnan redan har
kontakt med terapeut

Behöver kvinnan skyddat boende kan det ske via kvinnojouren eller i nödfall genom inläggningen på sjukhus, eventuellt tillsammans med henens barn. Val av inläggningssjukhus beror på typen av skada och hur patienten mår. Att ha misshandlats är inte en psykiatrisk sjukdom.

Skyddat boende

Rekommendera inte familjeterapi eller familjerådgivning då paret lever tillsammans. Sådan behandling kan öka våldet inom familjen!

Undvik familjeterapi

Ta reda på hur barnen i familjen har det. Barn som upplevt familjevåld utsätts för större trauma än om de själva blir slagna. Du är

Glöm inte barnen!

skyldig att anmäla misstanke om att barn far illa till socialtjänsten enligt 14 kap 1 § SoL. Fråga kvinnan om hon har kontakt med socialtjänsten. Ta upp med henne din oro för barnen och berätta att socialen kan hjälpa barnen att få hjälp. Försök få till stånd en anmälan till socialtjänsten i samarbete med mamman. Eventuellt kan dessa frågor tas upp igen vid det lugnare återbesöket.

Anmäl till socialtjänsten

Ta reda på vart kvinnan och barnen ska ta vägen.

Fråga igen om kvinnan har polisanmält eller vill anmäla misshandel. Nu har kvinnan haft möjlighet att tänka över saken. Använd din övertalningsförmåga om du anser att det behövs.

Fråga igen om polisanmälan!

Sjukvårdspersonal kan bryta sekretessen och anmäla misstanke om brott till polis eller åklagare. Det gäller om brottet är sådant att det ger minst två års fängelse. Är du osäker kan du först anonymt samråda med polisen. Gör detta helst i samråd med kvinnan.

Sekretessen får brytas

Läkarundersökningen

Hälso- och sjukvården i Västra Götaland har utarbetat ett vårdprogram för kvinnor utsatta för våld och sexuellt våld. Där anges att kvinnan ska genomgå en hel kroppsundersökning av en erfaren läkare, oavsett om polisanmälan gjorts eller ej. Denna undersökning kan komma att utgöra underlag för ett rättsintyg. Observera att det är vanligt att en misshandlad kvinna ger vilseledande uppgifter om skadornas orsaker.

Erfaren läkare

Underlag för rättsintyg

Om du är oerfaren och måste göra undersökningen utan kollega att rådfråga på din vårdcentral, försök få tag i en erfaren kollega på annan vårdcentral för samråd per telefon.

Rådfråga erfaren läkare

Förklara för kvinnan med enkla ord vad som kommer att ske vid undersökningen. Tala om varför undersökningen ska göras.

Förklara varför

En läkarundersökning är frivillig. Om patienten vägrar att undergå läkarundersökning kan en sådan inte genomföras.

Kvinnans medgivande krävs

Tänk på att läkarundersökningen vid misstänkt misshandel eller sexuellt övergrepp är en brottsplatsundersökning! Den ska säkerställa bevis och ska därför omfatta:

Undersökningens omfattning

Anamnes – noggrann, utan närvaro av anhörig. Iaktta stor försiktighet med upplysningar från anhöriga. Du kan inte säkert veta vem som är vållande till misshandeln! Fråga kvinnan hur var och en av de olika skadorna har uppstått. Om kvinnan har gjort polisanmälan, be att få bakgrundshistorien av polisen så att du slipper ”förhöra” kvinnan igen.

Var försiktig med anhörigas upplysningar

Kroppsundersökning – uppmana kvinnan att bit för bit ta av sig sina kläder. Iakttag om det finns blåmärken eller andra märken på kroppen som kan vara nya eller uppkomna vid tidigare tillfällen. Undersök hela kroppsytan, men en bit i taget för att inte blotta henne i onödan. Om struption tagits, titta i ögonen efter petechier.

Undersök hela kroppsytan en bit i taget

Färgfotografering – av yttre skador, helfigur och närbilder tillsammans med centimetermått. Om kvinnan nekar fotografering, eller vid behov, rita av skadan med hjälp av att lägga overheadplast mot kroppen och kalkera.

Färgfotografera med centimetermått

Dokumentation – det är viktigt att alla skador, stora som små, både nya och äldre, även de som inte behandlas, dokumenteras noggrant. Skriv genast journalanteckningar. Fotografier och skisser ska förvaras i anslutning till journalen på den sjukvårdsenhet som utfört undersökningen. Det kan ibland bli aktuellt med rättsintyg flera år senare och annan läkare än undersökaren ska då kunna utfärda rättsintyg på grundval av dina journalanteckningar. De ska således kunna utgöra underlag för att bedöma om kvinnans historia är rimlig i förhållande till de skador hon har.

Dokumentera

Håll dokumentationen samlad

Kläderna – ska undersökas i syfte att finna spår eller skador som är av betydelse i en kommande rättslig prövning. Vid sexualbrott ska kläderna tillvaratas för kriminalteknisk undersökning och som eventuellt bevismaterial och överlämnas till polisen.

Undersök och spara kläderna

Innan undersökningen avslutas

De psykiska följderna för kvinnor som misshandlas, är ofta minst lika svåra som de fysiska. Därför är ett **psykosocialt omhändertagande** av största vikt.

Ta hand om kvinnans psykiska hälsa

Ge kvinnan möjlighet att **duscha** efter undersökningen och därefter få rena underkläder.

Låt kvinnan duscha

Sjukintyg – Diskutera sjukskrivning med kvinnan och ange en diagnos som inte utlämnar henne, t ex krisreaktion, ansiktsfraktur eller vad det nu handlar om. Skriv inte ”misshandel”.

Skriv inte ”misshandel”

Återbesök – tid för återbesök hos läkare ska alltid lämnas för att följa uppkomsten av blåmärken som inte syns i det akuta stadiet, följa upp patientens psykiska hälsa och för att framhålla allvaret i misshandeln.

Ge alltid tid för återbesök

Vid misstänkta sexuella övergrepp

Gör inte gynekologisk undersökning vid misstänkt sexuellt övergrepp. Ge akut remiss till kvinnokliniken på NÄL snarast. Ring gynekologmottagningen där och samråd om när det är lämpligt att kvinnan kommer. Det är kvinnan själv som avgör om hon vill gå vidare med undersökningen.

Kom ihåg att det är vanligt med sexuella övergrepp vid våld i nära relationer.

Gångse medicinsk behandling ges av sårskador, frakturer och dylikt. Krisbehandling är också viktig, se ovan. Var generös med smärtlindring. Omsorg och lindrande av smärta minskar risken för att kvinnan går in i någon form av smärtsyndrom, vilket är vanligare hos kvinnor som utsatts för våld, än andra.

Generös smärtlindring

Kurator

Erbjud kvinnan samtal med kurator.

Hos kuratorn får kvinnan möjlighet att genom samtal bearbeta de känslor, tankar och funderingar som väckts. Kvinnans självförtroende är oftast dåligt. Många gånger tar hon själv på sig ansvaret för misshandeln. Kuratorn har då en viktig uppgift att lyfta skulden från kvinnans axlar.

Kuratorn kan även ge hjälp i form av praktiska insatser, till exempel förmedla kontakter och hjälpa till att skaffa en annan bostad, stötta kvinnan inför polisförhör, rättegång etc.

Praktisk hjälp

Rättsintyg

Åklagare eller polis kan begära **rättsintyg** för att säkra bevis inför en rättegång och kunna göra en rättslig bedömning av eventuella skador. Begäran om rättsintyg ska vara skriftlig. Läkare är skyldig att utfärda rättsintyg på en sådan begäran.

Läkare är skyldig att utfärda begärt rättsintyg

Rättsintyg bygger på journaler från de läkarundersökningar som gjorts, och avges av distriktsläkare eller annan läkare vid den sjukvårdsenhet som utfört den medicinska undersökningen.

Kontakta polis eller åklagare vid behov och ta reda på bakgrundshistorien samt vilka frågor myndigheten vill ha svar på.

Ta reda på bakgrunden

Begäran om rättsintyg kan komma långt efter det första läkarbesöket. Om möjligt skrivs rättsintyget av samma läkare som utfört undersökningen.

Helst samma läkare

Åklagare eller polis kan även begära **rättsmedicinsk utredning**. Sådana görs vid Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska avdelning i Göteborg. På grund av avståndet till Göteborg görs sådana utredningar, när det gäller Dalsland, endast i särskilda fall. Oftare begär polis eller åklagarmyndighet ut journalhandlingar från läkarundersökningen och skickar dessa till rättsmedicinska avdelningen för ett **rättsmedicinskt yttrande**.

Journaler lämnas ut på skriftlig begäran från polis eller åklagare

Polis eller åklagare kan även begära rättsmedicinsk undersökning av mannen för att säkra bevis. Samma läkare som undersökt offret bör inte undersöka den misstänkte förövaren.

I rättsintyget ska skadornas lokalisation, storlek och utseende beskrivas på svenska. Ange även hur och när patienten uppges att de uppkommit, och om skadan stämmer överens med den uppgivna orsaken. Tänk på att ett rättsintyg oftast är det viktigaste beviset vid rättegången, ibland det enda beviset. Det som inte nämns i rättsintyget ”finns inte” i rättssalen.

Skriv på svenska!
Stämmer skadorna med uppgivna orsaker?

Rättsintyg är viktigaste beviset

Rättsintyget ska innehålla:

Inled rättsintyget med tid och plats för undersökningen. Om den undersökta är misstänkt för brott antecknas fullständigt namn, personnummer och adress. Om undersökningen gäller brotts-offret antecknas endast fullständigt namn för att skydda offrets identitet.

Tid och plats

Anteckna i förekommande fall polisens K-nummer. Notera hur identifiering av den undersökta personen skett. Notera vem som begärt undersökningen, vem som utfört den och vem eller vilka i övrigt som varit närvarande vid undersökningen. Vidare:

Var noga med identifieringen

- Bakgrund. Hänvisning till besiktningssamtal, anmälan, förhör, vittnesberättelser, kompletterande uppgifter framkomna i samband med undersökningen.
- Undersökningens omfattning - hela kroppsytan eller ej. Punktvis redovisning av fynd och skador på svenska. Ange var på kroppen de finns.
- Bedömning av skadornas ålder jämfört med uppgiven ålder
- Finns tecken på sjukdom eller missbildning?
- Bedömning av skadornas uppkomstsätt/typ av våld jämfört med uppgivet våld.
- Egen eller annan handverkan
- Resultat och tolkning av utförda laboratorieprov. Fotodokumentation och ritade skisser.
- Missöde eller uppsåt?
- Livsfara?
- Risk för bestående kroppsligt men.
- Risk för psykiska men. Kan oftast ej bedömas i det akuta skedet. Hänvisa till senare bedömning eller skriv om risk för posttraumatiska stresssymptom som kan kräva psykoterapeutisk behandling. Kan spela roll för möjlighet till skadestånd för att få råd med sådan behandling.
- Är fynden förenliga med bakgrundshistorien? Kan skadorna överensstämma med vad kvinnan uppgivit som orsak.
- Om inte, finns annan rimlig förklaring?
- Kan undersökningsfynden ge hållpunkt för gärningsmannens identitet?

Det är viktigt att man i rättsintyget uppger även mindre, ej behandlingskrävande, skador, då dessa kan ge besked om våldets art. OBS! Var noga med ordvalet i intyget, så att du uttrycker respekt för den misshandlade!

Uppge även mindre skador

Avsluta intyget med ett utlåtande. Utvärdering och slutsatser i relation till bakgrundshistoria/misstänkt händelse, utformade i attsatser.

Ett sammanfattande utlåtande

Polisen

Polisens arbete syftar till att utreda brott, ta reda på vem som är skyldig till brottet och samla tillräckliga skäl för åtal. Polisen ska förbereda målet och finna bevisning som kan läggas fram i tingsrätten. Polisutredningen leds ofta av åklagaren.

Polismyndigheten i Västra Götalands län har gjort en handlingsplan för bekämpning av våld mot kvinnor. Där sägs att ”Mäns våldsbrott mot kvinnor utgör ett allvarligt samhällsproblem. Att bekämpa denna brottslighet är därför enligt regeringen en prioriterad uppgift för rättsväsendet. Barnens utsatta situation i misshandelsmiljöer måste uppmärksammas i betydligt högre utsträckning.”

Polisanmälan

Anmälan kan göras av kvinnan själv, av någon utomstående eller någon myndighet. När polisen har fått en anmälan ska beslut fattas om en förundersökning ska inledas.

När polisen rycker ut till ett ”lägenhetsbråk” och upptäcker att en kvinna misshandlats, ska anmälan upprättas även om inte kvinnan vill göra någon anmälan. Lägenheten ska betraktas som en brottsplats.

Upprätta anmälan vid
”lägenhetsbråk”

Lägenheten - en
brottsplats

Glöm inte bort att underrätta socialnämnden om det finns barn i familjen.

Om barn - underrätta socialnämnden

Kvinnomisshandel faller under allmänt åtal, och kan inte återkallas.

Kan inte återkallas

Förundersökning

Förundersökning ska alltid inledas om det finns anledning för polisen att anta att en kvinna utsätts för misshandel.

Inled alltid förundersökning

Omedelbar utredning

Det är viktigt att en polisutredning sker omgående och snabbt för att den misstänkte inte ska ha möjlighet att undanröja bevis eller påverka kvinnan och eventuella vittnen. Polisutredningen kan också tillföra underlag för åtgärder som kan medföra att övergrepp mot kvinnan inte upprepas.

Omedelbar utredning

Rättsintyg - läkarvård

Behövs läkarvård? Rättsintyg? Som ett led i polisutredningen ska rättsintyg begäras skriftligt hos den läkare som undersökt kvinnans skador från misshandeln eller övergreppet.

Begär rättsintyg

Samordna läkarundersökning för rättsintyg med den läkarundersökning som socialtjänsten behöver.

Samordna läkarundersökningar

Checklista

Det finns ett åtgärdskort med en checklista som beskriver vad varje polisman ska tänka på vid ingripande i bostad och vid första förhör i samband med ingripande. Ha denna checklista i beredskap i polisbilen!

Ha checklistan i beredskap

Skilj parterna utom syn- och hörhåll från varandra.

Skilj parterna åt!

Använd alltid tolk om det behövs. Alla som inte talar och/eller förstår svenska har rätt till tolk. Använd listan över tolkar. Använd aldrig någon anhörig som tolk! Använd aldrig barn som tolkar!

Använd tolk

Notera dina första intryck av bostaden, av personerna på platsen. Är de berusade eller påverkade av centralstimulantia. Vem öppnar dörren? Var befinner sig de närvarande?

Använd aldrig anhöriga eller barn som tolkar

Vem öppnar dörren?

Om det finns barn under 18 år i familjen ska kopia av förhørsprotokollet alltid skickas till socialförvaltningen i den kommun där barnet bor. Vid akuta uttryckningar ska polisen kontakta socialchefen eller socialnämndens ordförande.

Finns barn i lägenheten?

Behövs beslut om husrannsakan, kroppsbesiktning? Gör en bedömning av hotbilden samt vilka åtgärder som behövs.

Husrannsakan Kroppsbesiktning

Gör några beslag, anteckna då var godset hittades. Notera egna iakttagelser av brottsplatsen, våldsvideo, tidningar etc.

Dokumentera beslag och egna iakttagelser

Anteckna förhöret på en separat blankett. Anteckna om tolk behövs, och vilket språk. Använd inte anhöriga som tolk. Spela in förhöret på band eller helst video.

Spela in på band

- Gör en gärningsbeskrivning.
- Vilket vapen eller tillhygge - finns det kvar i bostaden?
- Har sexuell handling förekommit i samband med brottet?
- Var i bostaden begicks brottet?
- Vem kontaktade polisen? Beskriv de inblandades relationer.
- Hur gamla är barnen, och var de hemma vid tillfället?

Med målsäganden

Målsägande är den som blivit utsatt för brott, i det här fallet kvinnan. Kvinnan har rätt att och bör ha ett förhörsvittne eller målsägandebiträde närvarande vid förhöret. Biträdet bör vara en kvinna. Spela in även förhöret med kvinnan på band eller video.

Rätt till förhörsvittne

Under förhöret går man igenom det påstådda händelseförloppet i detalj och relationen mellan kvinnan och den misstänkte undersöks. Kvinnan utsätts för många och svåra frågor, vilket medför att hon kan känna sig utsatt och ifrågasatt. Förklara för kvinnan varför dessa frågor måste ställas, så att hon känner att hon inte utsätts för onödigt lidande.

Förklara varför frågorna måste ställas

Om kvinnan har svårt att berätta, anteckna detta i protokollet. Det kan förklara om kvinnan senare berättar mer om den misstänkta misshandeln.

Informera kvinnan om:

- att brottet lyder under allmänt åtal och därmed inte kan återkallas.
- reglerna om att få ha med en stödperson under förhöret och en kommande rättegång.
- reglerna för förordnande om målsägandebiträde.
- om möjligheterna att få ersättning enligt brottsskadelagen och att åklagaren under vissa förutsättningar kan föra talan om enskilt anspråk.
- om möjligheterna att få allmän rättshjälp och rådgivning.
- om vilka andra myndigheter och organisationer som kan lämna stöd och hjälp, socialtjänst och kvinnojour.
- om regler för att få tillgång till larmutrustning, s k trygghetspaket. Bedöm behovet.
- om regler för meddelande om besöksförbud (begäran om sådan ska göras på separat handling).
- Fråga kvinnan om hon vill bli underrättad om beslut i ärendet, om beslut att inte inleda förundersökning, om nedläggning av förundersökning, om att inte väcka åtal, om tidpunkt för huvudförhandling i målet, om dom i målet.
- Fråga henne om hon vill kontaktas på någon annan adress.

Beskriv skadorna noggrant och fotografera eller filma.

Fotografera skadorna

Fråga om kvinnan tidigare utsatts för misshandel av gärningsmannen. Har denne utsatt andra personer för våld, inom eller utom familjen? Har mannen tidigare misskött sig vid permissioner eller liknande?

Har kvinnan tidigare misshandlats?

Vad känner kvinnan till om mannens psykosociala anpassning - har det funnits problem i förhållande under senare tid - skilsmässa eller svårare konflikter? Har mannen problem på arbetsmarknaden? Var mannen som ung offer för eller vittne till våld inom familjen? Förekommer droger, omfattning? Mannens psykiska hälsa (psykotisk, manisk, aggressiv, instabil, självmordstankar).

Problem sedan tidigare?

Har mannen brukat våld tidigare mot någon partner (även sexuellt våld, svartsjuka, bruk av vapen, dödshot)? Har våldet och konflikten trappats upp med tiden?

Har mannen tidigare brukat våld? Hotat?

Finns dagboksanteckningar?

Dagboksanteckningar

Vittnen

Glöm inte förhöra grannarna om vad de vet. Har de sett eller hört vad som hänt idag? Har de gjort tidigare iakttagelser? Vilka relationer har vittnena till de inblandade?

Grannar och andra vittnen

Gärningsmannen

Överväg om det finns skäl att gripa mannen i samband med anmälan.

Ska mannen gripas?

Skador ska dokumenteras noga (fotografera eller filma). Behövs läkarvård? Läkarundersökning om rättsintyg måste begäras.

Fotografera skador

Informera mannen om att brottet lyder under allmänt åtal och inte kan återkallas.

Informera om allmänt åtal

Vad är känt om mannens tidigare kriminalitet, tidigare våld inom eller utom familjen? Hur är mannens psykosociala anpassning? (Problem i förhållandet under senare tid, arbetslöshet, alkohol eller andra droger, omfattning). Har mannen som barn varit offer för eller vittne till våld inom familjen? Psykisk hälsa (psykotisk, manisk, aggressiv, instabil, impulsiv, självmordstankar). Tidigare partnervåld. Vilka attityder har mannen som stödjer eller ursäktar partnervåld? Har något liknande hänt tidigare? Bagatelliserar eller förnekar mannen händelserna?

Mannens tidigare kriminalitet

Kontrollera vapeninnehav.

Har mannen vapen?

Informera mannen om möjligheter att komma tillrätta med våldet.

Informera om vårdmöjligheter

Vem ska underrättas?

Polisen ska snarast underrätta socialnämnden vid våld i nära relation. Polis och åklagare har praktiskt taget alltid möjlighet att underrätta socialtjänsten om våld i nära relation inträffat, även om kvinnan inte lämnat sitt samtycke. Dessa myndigheter får använda den så kallade generalklausulen i 14 kap 3§ i sekretesslagen.

Underrätta socialtjänsten

Om kvinnan gör polisanmälan och det finns barn under 18 år i familjen måste alltid en kopia av polisanmälan skickas till socialförvaltningen i den kommun där familjen bor.

Kopia av anmälan eller förhørsprotokollet

Detsamma gäller om polisen rycker ut till s k "lägenhetsbråk" om det finns barn under 18 år i familjen. Då måste kopia av polisens handlingar alltid skickas till socialförvaltningen. Detta är något som ofta glöms bort.

Vid akuta uttryckningar ska polisen kontakta socialchefen eller socialnämndens ordförande.

Kontakta socialchefen eller nämndordförande

Vid avvikande

Om anhållen, häktad eller fängslad person avviker eller släpps, har polisen skyldighet att underrätta kvinnan om detta.

Underrätta kvinnan

Ersättning

Den som hörs under en polisutredning i brottmål har rätt till ersättning för inställelse hos polisen. Ersättning kan man få för resekostnader, minskad arbetsinkomst eller annan ekonomisk förlust. Kvinnan måste själv begära sådan ersättning inom två veckor från förhöret.

Rätt till ersättning vid förhör inom två veckor

Åklagaren

Åklagaren är alltid förundersökningsledare vid våld i nära relation, så snart det finns misstanke mot någon bestämd person.

Sedan den misstänkte personen gripits ska åklagaren skyndsamt fatta beslut om den gripne ska frigges eller anhållas. Åklagaren har tre dagar på sig efter anhållandet att göra en framställan till tingsrätten som beslutar om häktning eller frigivande.

Gripande
Anhållande
Häktning

Om förundersökningen med förhör, tekniska undersökningar, rättsintyg, foton m m, visar att det finns tillräckligt underlag för att påstå att en viss person begått ett brott, fattar åklagaren beslut att väcka åtal och lämnar då en stämningsansökan till tingsrätten.

Väcker åtal

Det är bra om kvinnan tar kontakt med åklagaren före rättegången.

Det är åklagarens uppgift att upplysa kvinnan om proceduren vid huvudförhandlingen i tingsrätten. Han ska även upplysa om förfarandet om enskilt anspråk på skadestånd.

Informera om rättegången

Förklara för kvinnan att åklagaren företräder samhället, inte kvinnan. Hans roll är att vara opartisk i målet. Han ska tro lika mycket på både mannen och kvinnan, liksom han ska ifrågasätta både mannens och kvinnans uttalanden. Det är därför viktigt att kvinnan själv framträder i rätten. Förbered kvinnan på att hon troligen kommer att uppleva att allt hon säger ifrågasätts.

Åklagaren företräder samhället - inte kvinnan

Förbered kvinnan på att hon blir ifrågasatt

Medicinsk undersökning och rättsintyg

Åklagare eller polis kan begära en medicinsk utredning och rättsintyg av den läkare som undersökt och behandlat barnet. Begäran ska vara skriftlig. Rättsintyget utgör oftast den viktigaste bevisningen vid en rättegång.

Rättsintyg
viktigaste beviset

Om anmälan tas tillbaka

Det är vanligt att kvinnan efter en tid vill ta tillbaka sin anmälan. Detta har i princip inte någon inverkan på polisens och åklagarens fortsatta handläggning. Det blir dock svårare med bevisningen.

Nedläggning av undersökningen

Åklagaren kan lägga ner förundersökningen om det ej kan styrkas att en person är skyldig till brott, eller om brott ej kan anses föreligga.

Om åklagaren beslutar att inte väcka åtal kan man begära överprövning hos överåklagaren.

Överprövning

Om åtal inte väcks kan kvinnan tro att hennes berättelse inte tas på allvar. Framhåll därför för kvinnan orsaken, till exempel att det kan handla om brister i bevisningen, om ärendet avskrivs.

Om ärendet avskrivs

Besöksförbud

Åklagaren kan meddela besöksförbud eller utvidgat besöksförbud.

Besöksförbud

Tingsrätten

Om åtal väcks mot den misstänkte förövaren kommer målet upp i tingsrätten. Rätten består av en lagman (domaren) och tre nämndemän. Huvuddragen i en rättegång är följande: åklagaren för sin talan, därefter försvarsadvokaten. Sedan hörs målsäganden som är den misshandlade kvinnan. Därefter hörs den misstänkte, och sedan eventuella vittnen. Sist följer åklagarens samt försvararens slutpläderingar. Därefter drar sig rätten tillbaka för att besluta om dom eller frikännande.

När kvinnan hörs kommer först åklagaren, sedan försvararen att ställa frågor till henne. Även målsägandebiträdet kan ställa frågor. Förbered kvinnan noga. När kvinnan vill kan hon begära paus under förhandlingarna.

Kan begära paus

Om kvinnan tycker det är obehagligt att behöva möta förövaren, kan hon eller målsägandebiträdet be att hon får slippa träffa honom, både utanför och i rättssalen. Då placeras mannen i ett angränsande rum med högtalaranläggning, så att han kan höra vad som sägs i rättssalen.

Kvinnan behöver inte
möta mannen

Kvinnan kan enligt lag begära att få ha med sig en stödperson, någon vän eller någon från kvinnojouren eller socialtjänsten, under polisens förundersökning och under rättegången, såvida detta inte är till men för utredningen. Hon har även rätt till målsägandebiträde, som ska vara en advokat. Se nedan.

Stödperson och
målsägandebiträde

Blir mannen dömd kan han dömas till fängelse, skyddstillsyn, villkorlig dom, böter, överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller till kombinationen villkorlig dom och kontraktsvård.

Överklaganden av tingsrättens dom görs till hovrätten.

Domslut

Överklagande

Målsägandebiträde

Oftast har kvinnan behov av målsägandebiträde. Åklagaren ska göra anmälan om detta till tingsrätten, som förordnar målsägandebiträdet. Denne ska ge kvinnan stöd genom förundersökning och rättegång. Målsägandebiträdet ska hjälpa och ta tillvara målsägarens intressen i målet som skadeståndstalan och rättshjälp. Det är bra om biträdet finns på plats redan vid det första polisförhøret. Målsägandebiträdet har rätt att närvara vid alla förhör som hålls med målsäganden, och också ställa kompletterande frågor.

Målsägandebiträde är gratis.

Vid avvikande

Om anhållen, häktad eller fängslad person avviker eller släpps, har polisen skyldighet att underrätta kvinnan om detta.

Ta tillvara

kvinnans intressen

Målsägandebiträdet
bör vara med redan vid
första förhøret

Gratis

Informera kvinnan om
mannen släpps

Skadestånd

Mannen kan dömas att betala skadestånd till kvinnan för vårdkostnader, sveda och värk, lyte och kränkning. I vissa fall kan kvinnan få ut skadeståndet från hemförsäkringen eller brottsoffernämnden.

Från mannen,
hemförsäkringen eller
brottsoffernämnden

Skyddsåtgärder

	Besöksförbud
I samband med polisanmälan ska frågan om besöksförbud väckas. Besöksförbud eller utvidgat besöksförbud meddelas av åklagaren. Det innebär att mannen inte får besöka kvinnan hemma eller på arbetsplatsen, eller ta kontakt med henne på telefon eller något annat sätt. Förbudet kan förlängas med högst ett år i taget. Räcker inte detta, kan åklagaren meddela utvidgat besöksförbud. Det innebär förbud även mot att uppehålla sig i närheten av kvinnans bostad eller arbetsplats eller något annat ställe där kvinnan brukar vistas.	Åklagare meddelar besöksförbud
Det är viktigt att kvinnan ansöker om besöksförbud innan mannen släpps ut från häkte, fängelse eller sluten psykiatrisk vård, om hon inte har gjort det tidigare.	Förlängning ett år i taget Utvidgat besöksförbud Ansök senast innan mannen släpps
	Trygghetspaket
Ett trygghetspaket består av en telefon med ljudlarm som är förprogrammerad för larmcentral. Trygghetspaketet ansöks om på närmaste polisstation.	Telefonlarm till larmcentral
	Spärrmarkering, skyddad adress
En person som är utsatt för hot kan inom folkbokföringen få en markering för särskild sekretessprövning, så kallad spärrmarkering. Detta innebär att skattemyndigheten prövar frågan om kvinnans adress ska utlämnas till den som frågar efter den. Spärrmarkering begärs skriftligt hos det lokala skattekontor där hon är folkbokförd. Om begäran bifalls förs spärrmarkeringen in i folkbokföringsregistret.	Sekretess inom folkbokföringen Skriftlig begäran
För att spärrmarkeringen ska kunna utgöra ett effektivt skydd måste samboende familjemedlemmar också spärrmarkeras.	Spärrmarkera även familjemedlemmar
Spärrmarkeringen överförs även till andra myndigheter som hämtar uppgifter från SPAR-registret. Varje myndighet prövar självständigt frågan om utlämnande.	Varje myndighet prövar självständigt utlämning

En person som kan antas bli utsatt för allvarlig brottslighet, förföljelser eller trakasserier av annat slag och som har flyttat eller avser att flytta, får efter ansökan medges att vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsadressen i högst tre år. För att kvarskrivning ska ha avsedd effekt måste motsvarande gälla för alla familjemedlemmar som flyttar med den utsatta personen. Kvarskrivning av ett barn kan ske på ansökan av endast en av vårdnadshavaren, om syftet är att ge skydd mot den andre vårdnadshavaren.

Folkbokföring på
gammal adress

Fingerade personuppgifter

Fingerade personuppgifter medför det mest omfattande skyddet för en persons ursprungliga personuppgifter. Det innebär att en person kan medges rätt att använda andra personuppgifter än de verkliga under högst fem år, om det finns en uppenbar risk att personen kan utsättas för särskilt allvarlig brottslighet mot dennes liv, hälsa eller frihet om personen inte kan ges tillräckligt skydd på annat sätt. Medgivande att använda fingerade personuppgifter kan även lämnas åt ett barn som varaktigt bor tillsammans med sin hotade förälder.

Kvinnojour

I Dalsland finns två kvinnojourer, Kvinnojouren Frida i Säffle-Åmål och Kvinnojouren på Dal för kommunerna Mellerud, Bengtsfors och Dals Ed. Dessa kvinnojourer är ideella föreningar som, till skillnad från många andra kvinnojourer, drivs av engagerade kvinnor på obetald tid. Dock arvoderas numera några kvinnor inom Kvinnojouren Frida av kommunen. Frida har även tillgång till separat kontor och samtalsrum i Säffle.

Kvinnojouren har stor erfarenhet av problemet med våld mot kvinnor i nära relationer, och känner till kvinnornas hjälpbehov. Genom sitt omfattande kontaktnät inom myndigheter och andra stödresurser, är de en viktig resurs för kvinnan och för samhället.

De som arbetar med kvinnojouren har tystnadsplikt. Den som söker hjälp behöver inte tala om sitt namn. Ingen registrering sker.

Genom ett jourtelefonnummer kan hjälpsökande få kontakt med jourhavande kvinna. Så länge kvinnojourerna inte har resurser att ha någon anställd som kan ta emot hjälpsökande under dagtid är det svårt att fånga upp alla kvinnor som söker kontakt.

Ibland har jourhavande inom Kvinnojouren på Dal inte möjlighet att ha jourtelefonen inkopplad, exempelvis på arbetsplatsen. Svarar ingen på den första telefonen, kopplas samtalet över till telefonnummer två, och det är alltid någon som svarar.

Kvinnojouren Frida har en mobiltelefon som följer jourhavande kvinna. Telefonen är påslagen om möjligt dygnet runt, i annat fall avlyssnas den flera gånger om dagen. Jourhavande ringer tillbaka så snart som möjligt.

På akutmottagningar, polisen, socialkontoren med flera myndigheter finns jourschema över jourhavande på Kvinnojouren. Om ingen är kontaktbar kan respektive myndighet ringa ordföranden i Frida.

Frida har tillgång till två lägenheter, i Säffle och Åmål, och Kvinnojouren på Dal har en lägenhet, där misshandlade kvinnor och deras barn kan få en tillflykt. I en akut nödsituation kan kvinnan och barnen få tillfällig bostad där. Eftersom det inte finns någon personal måste kvinnan och barnen klara sig till stor del själva.

Tystnadsplikt

Anonymitet

Jourtelefon

Myndigheter kan förmedla kontakt

Tillflykt i lägenhet

Lägenheterna är utrustade med ett basförråd av sängkläder, lek-saker, tvål, tandkräm, blöjor och baslivsmedel. Jourkvinnan kan vid behov inhandla färskvaror.

Basförråd

Kvinnan får en kontaktperson inom jouren. Jourkvinnorna hjälper till med att kontakta polisen, socialtjänsten och andra myndigheter. De kan också förmedla kontakt till advokater med erfarenhet av våld i nära relationer.

Kontaktperson

Kontaktkvinnan fungerar också som samtalspartners och stödper-soner. Hon kan följa med som stöd genom rättsproceduren.

Samtalspartners
och stöd genom
rättsproceduren

Mansjour

Män som misshandlar kan erbjudas hjälp. Närmaste kriscentrum för män finns i Trollhättan. Eller kontakta socialtjänsten i din kommun.

Brottsofferjour

Brottsofferjouren Vänersborg–Dalsland är en ideell förening som drivs av engagerade frivilliga. Genom att ringa 020-numret kan man få kontakt med de lokalt verksamma, se Kontaktpersoner sid 90. De hjälper människor som drabbats av alla typer av brott, där misshandel och övergrepp i nära relationer är en del. Ofta tas kontakt med brottsofferjouren i samband med polisanmälan.

Jouren erbjuder samtalsstöd, hjälp vid kontakt med myndigheter och kan även ge praktisk hjälp.

Samtalsstöd, kontakt
med myndigheter

Jouren kan hjälpa kvinnan att få underrättelser från polisen om hur undersökningen framskrider.

De förbereder henne på vad som händer vid en rättegång och kan förmedla kontakt med advokat som målsägandebiträde. Kontakt tas med åklagaren innan rättegången för samtal om rättegången och de kan även tillsammans med kvinnan göra besök i tingsrätten före rättegången för att stilla den värsta oron. Någon från brottsof-ferjouren kan följa med under rättegången som stöd.

Hjälp med kontakt med
polis och åklagare

Stöd under rättegången

Jouren kan även hjälpa kvinnan att via kronofogdemyndigheten få ut utdömt skadestånd. Om medel inte finns hos den dömda, och skadeståndet inte heller täcks av försäkringsbolag, hjälper jouren kvinnan att ansöka om utbetalning av skadestånd vid brottsof-fermyndigheten i Umeå. Handläggningen där kan ta omkring sex månader.

Att få ut skadestånd

Kontakt med
försäkringsbolag och
brottsoffermyndigheten

När hela rättsproceduren är klar försöker jouren trappa ner hjälpen så att kvinnan kan gå vidare på egna ben. Men den drabbade har även långt efteråt möjlighet att kontakta brottsofferjouren om hon behöver ytterligare hjälp. Personens kontakt brukar sträcka sig från några månader och upp till ett par år.

Vuxenpsykiatri

Vuxenpsykiatriska mottagningar finns på Dalslands sjukhus i Bäckerfors och i Åmål. Om man behöver söka akut eller på kvällar, nätter eller helger vänder man sig till psykakuten på Näl.

Vuxenpsykiatriska mottagningar bidrar med stöd och behandling i den akuta krisen. På vuxenpsykiatriska mottagningen gör man en psykiatrisk bedömning. Familjesamtal i misshandelsärenden undviks, men också mannen kan behöva en egen individuell samtalskontakt.

Fokus inom vuxenpsykiatri är alltid i första hand riktat mot kvinnan som patient. Glöm därför inte att informera dig om barnens situation och att inbegripa dem i insatser i samråd med kvinnan. Samverka också med socialtjänst och BUP med kvinnans medgivande. Om barnen får illa föreligger skyldighet för personal inom vuxenpsykiatri att anmäla enligt SoL.

Behandling kan ges akut eller på lång sikt. Behandling sker i form av samtal och/eller medicinering. Samtalen kan vara stödjande och/eller bearbetande och sträcka sig över längre eller kortare tid.

Man kan komma med eller utan remiss.

Kristöd och
behandling

Psykiatrisk bedömning

Samtal eller mediciner

Familjerådgivning

Traditionell familjeterapi eller familjerådgivning för parterna tillsammans är inte att rekommendera när det handlar om våld i nära relationer, då paret lever tillsammans. Sådan behandling kan öka våldet!

Mannen och kvinnan behöver var sin samtalskontakt. För aldrig samtal med syfte att reparera förhållandet mellan kvinnan och mannen. Kvinnan har lyckats eller håller på att ta sig ifrån en våldsvärkare. Stötta henne i det. Försök inte medla. Båda är i behov av stöd och hjälp, var för sig.

Den kommunala familjerådgivningen är en fristående verksamhet som arbetar under total sekretess. I första hand vänder den sig till vuxna par. Tidsbeställning kan göras direkt hos familjerådgivarna. Ingen remiss behövs. Besöken är avgiftsbelagda, men möjlighet till kostnadsfri behandling finns. En enkel ekonomisk bedömning görs vid första besöket.

Familjerådgivningen är van att arbeta med konflikter och kan erbjuda samtalshjälp.

Traditionell familjeterapi
kan öka familjevåldet

Var sin samtalskontakt

Eventuell
kostnadsbefrielse

Konflikt- och
samtalshjälp

Lagstiftning

Våld och övergrepp mot barn

Barns rätt i FNs konvention
om barnens rättigheter 1989

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder såsom åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

Skydda barnen mot allt
fysiskt och psykiskt våld

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Sociala program för
förebyggande insatser
samt stöd åt barnet
och dess vårdare

Brottsbalken

Misshandel och sexuella övergrepp

Brottsbalken 3 kap 5 § definierar misshandel:

Den som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Misshandel ger fängelse
i högst två år

I 3 kap 6 § skrivs att för grov misshandel skall dömas till lägst ett och högst tio års fängelse.

Grov misshandel ger
ett till tio års fängelse

Sexuella övergrepp är ett samlingsbegrepp för olika former av sexuellt utnyttjande av barn och ungdomar. De begrepp som används

i lagstiftningen är våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt umgänge med underårig (under 18 år), sexuellt umgänge med avkomling (avser över 18 år), sexuellt umgänge med syskon, sexuellt ofredande, förförelse av ungdom.

Lagstiftningens termer
vid sexuella övergrepp

Termen incest finns inte i lagstiftningen. Med sexuellt ofredande avses att flyktigt beröra barn under 15 år på ett sexuellt sätt, att förmå barn under 15 år att medverka i handlingar av sexuell innebörd, t ex att se på vuxnas samlag eller medverka i sexuell posering, eller att blotta sig för någon.

Socialtjänstlagen (SoL) Bestämmelser för barn och unga

5 kapitlet; Särskilda bestämmelser för olika grupper

Enligt 5 kap. 1 §, skall socialnämnden bland annat verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Arbetet skall ske i nära samarbete med hemmen och främja en allsidig personlighetsutveckling samt en gynnsam fysisk och social utveckling.

Barn och unga ska växa
upp under trygga och
goda förhållanden

Socialnämnden skall enligt samma paragraf med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och unga som visar tecken på en ogynnsam utveckling och i nära samarbete med hemmen svara för att de får det skydd och stöd som de behöver. Om hänsynen till den unges bästa motiverar det skall vård och fostran beredas utanför hemmet.

Bekräftelse av anmälan

Den som gör en anmälan till nämnden som enskild eller yrkesverksam är ofta intresserad av vilka åtgärder nämnden vidtagit. Sådana uppgifter kan givetvis inte lämnas ut utan medgivande från den ärendet rör. Socialnämnden kan dock alltid bekräfta att anmälan mottagits. Den som gjort anmälan i tjänsten bör regelmässigt få en skriftlig bekräftelse på att anmälan.

Socialnämnden ska
bekräfta att anmälan
mottagits

Allmänt om utredningen

Socialnämndens utredningsskyldighet

Socialnämnden skall enligt 11 kap 1 § utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Utredning ska inledas
utan dröjsmål

I 11 kap 2 § anges vad som särskilt gäller vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd eller stöd. För bedömningen av behovet av insatser får nämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

Utredningen ska
slutföras
inom fyra månader

Underrättelse om att utredning pågår

Det får inte råda något tvivel om att en utredning pågår. Familjen skall därför alltid underrättas om att utredning inletts, hur den kommer att bedrivas och när den beräknas vara slutförd.

Familjen ska underrättas om att utredning inletts

Handläggning av ärendet

11 kap 2 § kompletterar socialtjänstens allmänna utredningsskyldighet enligt 11 kap 1 §. Den förtydligar nämndens rätt och skyldighet att i vissa fall genomföra en utredning utan vårdnadshavarens samtycke. Paragrafen ger lagstöd åt att nämnden får inhämta uppgifter och i vissa fall utge uppgifter i den mån det behövs för utredningen.

Utredning kan genomföras utan vårdnadshavarens samtycke

Utredningsförfarandet

Utredningen skall som tidigare nämnts bedrivas så att inte någon onödigtvis utsätts för skada eller olägenhet. Det har särskild betydelse i integritetskänsliga fall till exempel om en förälder misstänks för att ha förgripit sig på barnet, sexuellt eller på annat sätt. Det är i sådana fall särskilt viktigt att varje åtgärd som kränker integriteten hos de inblandade övervägs noga och att inte förhastade åtgärder vidtas.

Kränk inte de inblandades integritet

Sakkunniga med flera

Nämnden har rätt att för bedömningen av behovet av insatser konsultera sakkunniga såsom barnpsykologisk eller medicinsk expertis. Vid sådan konsultation bör information ges om i vilket syfte de anlitas och vilka frågeställningar nämnden vill ha besvarade. Behövliga kontakter får även tas med barnomsorg och skola med flera. Om det behövs får nämnden inhämta information från till exempel socialnämnden i en tidigare hemkommun. Om det är nödvändigt får nämnden vid sådana konsultationer och kontakter lämna ut annars sekretessbelagda uppgifter i enlighet med 1 kap 5 § sekretesslagen.

Sekretessbelagda uppgifter får ibland lämnas till en tidigare hemkommun

LVU

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Allmänna råd från socialstyrelsen 1981:2 om LVU:

”Rättssäkerheten kräver att tvångsingripanden mot enskilda inte sker utan starka skäl. Det ligger dock i sakens natur att ett fullständigt och tillförlitligt bedömningsunderlag ofta saknas i de åsyftade situationerna. I akuta situationer måste ibland en tämligen hög grad av osäkerhet accepteras. Vid till exempel misstänkt allvarlig misshandel av mindre barn kan nämnden bli tvungen att ingripa med ett omedelbart omhändertagande trots att betydande oklarheter föreligger. Liknande bedömningar kan bli aktuella vid vissa allvarliga sexuella övergrepp mot barn.”

Viss grad av osäkerhet vid tvångsingripanden

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Insatser inom socialtjänsten för barn och unga skall i första hand ges i frivillig form med stöd av SoL. Först när detta inte är möjligt kan LVU bli tillämplig. LVU är en kompletterande skyddslag för barn och unga och reglerar förutsättningarna för att tvångsvis vårda eller skydda den unge.

LVU - när inte frivilliga insatser räcker

LVUs tillämpning

För att LVU skall vara tillämplig måste tre förutsättningar vara uppfyllda.

- ett missförhållande skall föreligga med anknytning till den unges hemmiljö (2 § LVU s k miljöfall) eller till den unges eget beteende (3 § LVU s k beteendefallen).
- missförhållandena skall medföra att det finns påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.
- behövlig vård kan inte ges på frivillig väg.

Tre förutsättningar måste vara uppfyllda vid tvångsinsatser

Att behövlig vård inte kan ges på frivillig väg innebär att den unges vårdnadshavare och/eller den unge själv när han/hon fyllt 15 år inte samtycker till den vård som bedöms nödvändig.

Ansökan om vård

En ansökan om vård med stöd av LVU hos länsrätten skall enligt 4 § 2 s LVU innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grunden för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Ansök hos länsrätten med redogörelse för alla omständigheter

Fyra dokument för ansökan om vård:

- ansökan om vård där grunderna för vården anges samt protokollsutdrag från det nämndsammanträde där det beslutades om att ansöka om vård
- social utredning/redogörelse
- vårdplan
- läkarintyg

Omedelbart omhändertagande

I akuta situationer finns det en möjlighet för socialnämnden att ingripa utan att behöva avvakta länsrättens beslut om vård. Förutsättningarna för omedelbart omhändertagande anges i 6 § LVU. Där regleras också vem som är behörig att fatta beslutet. Två förutsättningar krävs för beslut om omedelbart omhändertagande.

Akuta ingripanden utan länsrättens beslut

Socialnämnden får fatta beslut om att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertagas om

1. Det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU
 2. Rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till något av följande skäl:
 - a. vårdbehovet är med hänsyn till risk för den unges hälsa eller utveckling akut
 - b. den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller
 - c. vidare åtgärder kan hindras
- Båda förutsättningarna enligt 1 och 2 måste vara uppfyllda.

Två villkor för omedelbart omhändertagande

Beslut om omedelbart omhändertagande skall underställas länsrätten. Beslutet gäller dock omedelbart. Beslutet och handlingarna i ärendet skall underställas länsrätten utan skäligt dröjsmål och senast inom en vecka. Nämndens beslut om omedelbart omhändertagande går inte att överklaga men kommer ändå genom underställningen snabbt under prövning av domstol.

Underrätta omedelbart länsrätten - senast inom en vecka

Fastställer länsrätten socialnämndens beslut skall nämnden inom fyra veckor från den dag omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård enligt LVU. Länsrätten får bevilja förlängning av denna tid om ytterligare utredning eller någon annan omständighet gör det nödvändigt.

Ansökan inom fyra veckor

Det omedelbara omhändertagandet upphör om ansökan inte gjorts i tid eller när rätten avgör frågan om vården.

Förlängning kan beviljas Omedelbart omhändertagande upphör

Offentligt biträde

Offentligt biträde innebär kostnadsfri juridisk hjälp genom det allmännas försorg. Huvudregeln i 41 § Rättshjälpslagen, RhjL, är att offentligt biträde skall förordnas i mål eller ärenden angående:

Kostnadsfri juridisk hjälp i vissa fall

- vård enligt 2 eller 3 LVU
- omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU
- upphörande av vård enligt 21 § LVU
- flyttningsförbud enligt 24 § LVU eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § LVU eller
- mål hos allmän förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 41 § första stycket LVU, d v s när nämnden har beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat att flytta – eller inte flytta – den unge från det hem där han vistas.

Våld mot kvinnor är

...våld som riktar sig mot kvinnor på grund av kön
...våld som förorsakar eller kan förorsaka fysiskt eller psykiskt lidande eller kroppslig skada
...våld som innebär hot, tvång eller godtyckligt frihetsberövande
...misshandel, våldtäkt och sexuellt utnyttjande
...psykiskt våld i form av sexuella trakasserier och sexuellt förödmjukande på arbetsplatser, i skolor, i massmedia som press och reklam

På FNs kvinnokonferens i Peking 1995 fastslogs att våld mot kvinnor är ett uttryck för historiskt ojämlika maktrelationer mellan kvinnor och män som har lett till mäns dominans över och diskriminering av kvinnor. Det fastställdes i det handlingsprogram som FN ställde sig bakom, att en helhetssyn och ett tvärsektoriellt arbetssätt måste utvecklas för att få bukt med det könsspecifika våldet i samhället. Åtgärder för att förebygga våld mot kvinnor och skydda kvinnor mot våld bör vidtas inom såväl rättsväsende, hälso- och sjukvård och socialtjänst.

De olika regeringarna åtog sig att lagstifta mot våld mot kvinnor i hemmet, på arbetsplatsen och i samhället i övrigt.

Kvinnofridspropositionen

Det är bakgrunden till den svenska regeringens proposition om Kvinnofrid 1997/98:55 som med stor majoritet antogs av riksdagen våren 1998. Besluten rörde en mängd områden med tre centrala utgångspunkter: Förbättring och skärpning av lagstiftningen, förebyggande åtgärder samt ett bättre bemötande av våldsutsatta kvinnor.

Våld i nära relationer är brott som oftast sker i det fördolda. Både mannen och kvinnan försöker dölja misshandeln. Det vanligaste är att misshandeln fortsätter utan att någon anmäler. Enligt en undersökning vid Uppsala universitet 2001 polisanmäls endast omkring en tiondel av fallen.

Kommunens ansvar

Enligt 2 kap 2 § har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta ansvar innebär inga begränsningar i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

2 kapitel 2 §
Kommunen ansvarar
ytterst för
stöd och hjälp

Huvudregeln är att vistelsekommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får sina behov tillgodosedda. Man har ansvar både för dem som är bosatta där och dem som vistas i kommunen. Vistelsekommunens skyldighet att pröva behovet av bistånd påverkas inte av vistelsetidens längd. Den tid den enskilde vistas där och under vilka förhållanden kan däremot påverka omfattningen av det bistånd som vistelsekommunen kan ha skyldighet att ge.

Ansvaret gäller även
de som bara vistas i
kommunen

Socialnämndens utredningsskyldighet

Socialnämnden skall enligt 11 kap 1 § utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

11 kapitlet
Handläggning av
ärendet

Möjlighet att leva ett självständigt liv

Enligt 4 kap 1 § har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt, rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjlighet att leva ett självständigt liv.

4 kapitlet
Rätten till bistånd

I bestämmelsen regleras den enskildes rätt till försörjningsstöd i de fall denne inte själv eller på annat sätt kan tillgodose behovet. Begreppet livsföring i övrigt sammanfattar en lång rad olika behov av stöd och hjälp, service, behandling, vård och omsorg. Dessa behov kan tillgodoses med olika insatser vilka kan variera utifrån såväl individuella behov som tillgängliga resurser. Bestämmelsen innebär att varje enskilt ärende både vad gäller försörjningsstöd och livsföring i övrigt bedöms individuellt. En ansökan skall således alltid utredas och den enskilde skall delges ett beslut.

Särskilt beakta kvinnor som utsätts för våld i nära relation

Enligt 5 kap 11 § *skall* socialnämnden verka för att den som utsätts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av en närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

5 kapitlet 11 §
Brottsoffer

Anmälningsskyldighet och sekretess

Anmälan om missförhållanden

Enligt 14 kap 1 § första stycket *bör* var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd anmäla detta till nämnden. Bestämmelsen i första stycket vänder sig således till allmänheten. För att anmälan bör göras räcker det med att det finns anledning att misstänka att barnet/den unge kan behöva skydd genom socialtjänsten.

14 kap 1§ 1 st
Anmälan från
allmänheten

Alla bör anmäla
misstänkt våld mot barn

Uppmaningen gäller inte endast vid kännedom om den underåriges förhållanden i hemmet utan också när fara för barnets/den unges hälsa och utveckling föreligger utanför hemmet. Nämndens behov av att ingripa till skydd kan föreligga såväl på grund av hemmiljön som barnets egna beteende.

Yrkesverksamma i socialtjänst, hälso- och sjukvård med flera

Enligt andra stycket har myndigheter vars verksamhet berör barn och unga samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten en *skyldighet* att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos en sådan myndighet. Anmälningsskyldighet gäller även dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. Anmälningsskyldigheten inträder när det finns anledning att misstänka att barnet/den unge kan behöva skydd genom socialtjänsten. Anmälaren *skall inte* göra någon egen utredning.

14 kap 1§ 2 st
Anmälan från
yrkesverksamma

Alla verksamma måste
anmäla misstanke

Ingen egen utredning

I tredje stycket anges vad som gäller för familjerådgivningen nämligen att de är *skyldiga* att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig utnyttjas sexuellt eller misshandlas i hemmet. För anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 3 § (1993:335) om Barnombudsman.

14 kap 1§ 3 st
Anmälan från
familjerådgivning och
barnombudsman

Enligt rättegångsbalkens 36 kap 5 § har den som har uppgiftsskyldighet enligt 14 kap 1 § också vittnesplikt i mål enligt 6 kap 6 § och 5 kap 2 § eller enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Socialtjänsten

Socialtjänsten lyder under sekretesslagen, och har endast efter kvinnans samtycke rätt att anmäla misshandel till polis eller åklagare.

Kan polisanmäla med kvinnans samtycke

Socialtjänsten kan dock utan kvinnans samtycke polisanmäla misstanke om brott mot myndiga personer efter mycket omsorgsfull prövning, med stöd av 12 kap 10 § SoL som säger: ”Av 1 kap 5 § sekretesslagen framgår att socialnämnden utan hinder av sekretess kan anmäla brott som hindrar nämndens verksamhet”.

Kan polisanmäla utan kvinnans samtycke

Bestämmelsen kan vara tillämplig om en utebliven anmälan skulle leda till svåra sociala skadeverkningar för den misshandlade kvinnan eller hennes familj. Samma paragraf ger möjlighet till polisanmälan om brott mot myndiga personer om lägsta straffet är fängelse i minst två år. Sådana brott är dråp, våldtäkt och försök till dråp eller våldtäkt.

Sjukvårdspersonal

Sjukvårdspersonal har alltid rätt att med kvinnans samtycke bryta sekretessen och anmäla misstanke om brott mot myndiga personer. Sjukvårdspersonal kan utan kvinnans samtycke, med stöd av 14 kap 2 § sekretesslagen, bryta sekretessen och anmäla misstanke om brott till polis eller åklagare om straffet är lägst fängelse i två år. Sådana brott är dråp, våldtäkt och försök till dråp eller våldtäkt.

Får bryta sekretessen med kvinnans samtycke

Utan kvinnans samtycke om straffet är minst två års fängelse

Polisen

Polisen ska enligt § 3 polislagen snarast underrätta socialnämnden vid förhållanden som bör föranleda åtgärd av socialtjänsten.

Polisen ska snarast underrätta socialtjänsten

Polis och åklagare får använda den så kallade generalklausulen i 14 kap 3 § i sekretesslagen. Den innebär att sekretessbelagd uppgift får lämnas till myndighet om det är uppenbart, att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

Detta innebär att polis och åklagare praktiskt taget alltid har möjlighet att underrätta socialtjänsten om ett inträffat fall av misshandel av en kvinna, även om hon inte lämnat sitt samtycke.

Polisen kan praktiskt taget alltid anmäla våld mot kvinnor till socialtjänsten

Finns det barn i familjen som kan misstänkas fara illa, är myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen av den underåriges behov av skydd.

Uppgiftsskyldighet för myndigheter med flera

Bestämmelserna i 14 kap 1 § innebär således att sekretessen bryts mellan olika myndigheter och självständiga verksamheter inom socialtjänsten. Vidare bryts den tystnadsplikt som gäller inom yrkesmässigt bedriven verksamhet enligt 15 kap 1 §.

Sekretessen bryts

Tystnadsplikten bryts

Familjerådgivning

Den tystnadsplikt som enligt 15 kap 2 § gäller inom enskild familjerådgivning, bryts endast av anmälningsskyldigheten. Det föreligger således ingen uppgiftsskyldighet för sådan verksamhet. Samma regel gäller även för offentligt driven familjerådgivning. Anmälan ska göras till socialförvaltningen i den kommun där barnet bor.

Ingen uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet

De myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som har anmälningsskyldighet enligt andra stycket har också skyldighet att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen av underårigs behov av skydd. Detta framkommer av bestämmelsens fjärde stycke.

Anmälningsskyldighet innebär även uppgiftsskyldighet

Skyldigheten att lämna uppgifter till nämnden gäller utan samband med om anmälan gjorts eller ej. Bestämmelsen innebär till exempel att socialnämnden kan begära in uppgifter från socialnämnden i ett barns tidigare hemkommun.

Gäller oavsett om anmälan gjorts

Kontaktpersoner

Kvinnokliniken på NÄL, Norra Älvsborgs länssjukhus Eva Smith Knutsson, överläkare Eva Blank, specialistläkare	Växel 0520 – 91 000
Barn- och ungdomskliniken på NÄL Eva Fagerlund, överläkare	Växel 0520 – 91 000
Rättsmedicinalverket Rättsmedicinska avdelningen i Göteborg Adam Berkowicz, överläkare	Växel 031 – 741 15 50
Kvinnojouren Frida för Åmål – Säffle www.kvinnojourenfrida.se	Jourtelefon 0533 – 68 17 36 mobil 070 – 610 55 48
Kvinnojouren Bengtsfors – Mellerud – Ed Öppettider: fredag kl 20 - lördag kl 11 Övrig tid telefonsvarare som lyssnas av morgon och kväll	Jourtelefon 0530 – 125 99
Rikskvinnocentrum vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Jour dygnet runt	018 – 611 40 00
Krisjour för män i Trollhättan	0520 – 49 58 58
Socialtjänsten i Bengtsfors, IFO-chefen	0531 – 52 60 00 vx, 52 65 15
Socialtjänsten i Dals Ed, IFO-chefen	0534 – 190 00 vx, 190 44
Socialtjänsten i Färgelanda, IFO-chefen	0528 – 190 00 vx, 191 37
Socialtjänsten i Mellerud, IFO-chef	0530 – 180 00 vx, 181 55
Socialtjänsten i Åmål, IFO-chefen	0532 – 170 00 vx; 171 30
Dalslands sjukhus i Bäckefors:	0530 – 666 00 vx
BUP, psykolog	0530 – 666 70 vx, 666 80
Psykiatrisk mottagning	0530 – 667 80 vx, 667 87
Expertgrupp för arbetet med utsatta flickor i patriarkala familjer www.o.lst.se Kontaktperson: Lars Johansson lasse.johansson@o.lst.se	031 – 60 51 29 070 – 40 51 29
Barnombudsmannen BO	08 – 692 29 50
Brottsofferjouren Vänersborg–Dalsland Kontorstid, annars telefonsvarare	0521 – 147 17 0200 – 21 20 19
Tolkcentralerna i Karlstad Trollhättan	054 – 29 58 29/29 58 27 0520 – 176 36

Rädda barnen	Detta borde alla veta om barnmisshandel
Rädda barnen	Detta borde alla veta om sexuella övergrepp
A Arnell & I Ekbom Rädda barnen	...och han sparkade mamma
Socialstyrelsen	Familjevåld som drabbar barn
Socialstyrelsen	Sexuella övergrepp mot barn. Allmänna råd 1991:3
Peter Martens	Sexualbrott mot barn. BRÅ rapport del 1, 2 och 3
Lisbeth Eklund	Sexualbrott mot barn. BRÅ rapport 1990:8
---	Sexuella övergrepp mot barn. BRÅ rapport 1992:4
Peter Martens	Polisanmälda sexualbrott mot barn. BRÅ PM 1990:3
SoS-rapport 1995:21	Barnet i rättsprocessen, LVU-mål i kammarrätten
Göran Everlöf och Thor Sverne	Barnets bästa. Publica 1993
Folkhälsoinstitutets rapport 1994	Från övergrepp till grepp över livet
Peggy Boström	Sexuell traumatisering. Psykisk Hälsa nr 29, 1989
Christina Citron	Har du varit med om samma sak Rapport från omsorgsnämnden i Stockholms län 1988
Monica Dahlström-Lannes	Mot dessa våra minsta. Gotia 1990
Nils E Ernst m fl	Sexuell barnmisshandel inom familjen. Natur & Kultur 1985
Christina Hagner	Rätten att kränka ett barn. Om barnpornografi och yttrandefrihet. Rädda barnen 1995
Kari Killén	Försummade familjer. 1982
Kari Killén	Barn som far illa. 1990
Kari Killén	Svika barn. 1993
Anders Nyman, Rädda barnens pojkmottagning	Sexuella övergrepp och behandling. Stockholm 1995
Gunhild Priftakis, Stock- holms socialförvaltning	Sexuella övergrepp mot barn och ungdomar Hur vi arbetar inom socialtjänsten FOU-byrån. 1989
Karl-Göran Svedin och Kristina Back	Barn som inte berättar. Om att utnyttjas i barnpornografi Rädda barnen 1996
Dagmar Lagerberg	Du ska inte slå. Kliberg 1982
Eva Hedlund	Sexuellt utnyttjad, om terapi efteråt. Stockholm 1996

ARG-rapport 28/1994	Sexuella övergrepp mot barn och ungdomar
---	Colour Atlas of Child Sexual Abuse
Eva Hedlund	Med könet som vapen och värn. Sesam 1989
SoS-rapport 1990:38	Kvinnojourer och mansjourer
---	Våld mot kvinnor i nära relationer. BRÅ PM 1994:4
Margareta Svidén	Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Liber Stockholm 1995
SOU 1995:60	Kvinnofrid. Huvudbetänkande av kvinnovåldskommissionen.
Socialstyrelsen 2001-110-4	Våldsutsatta kvinnor. Ett utbildningsmaterial för socialtjänstens personal.
P E Eliasson	Män, kvinnor och våld. Carlssons, Stockholm 2000
M Hydén	Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga. Liber utbildning. Stockholm 1995
M Hydén	Mäns ansvar och kvinnors motstånd. Fem teser om mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Artikel i Socionomen 6/99
Malmö kommun	Att möta våld - handbok för personal och andra som möter misshandlade kvinnor i Malmö. Malmö kommuns handbok 2001
Anna Videll	Dårskap för två. Bäckström, Stockholm 2000
Birgitta Göransson, Anders Järholm, Elisabeth Kwarnmark	Männen bakom kvinnovåldet